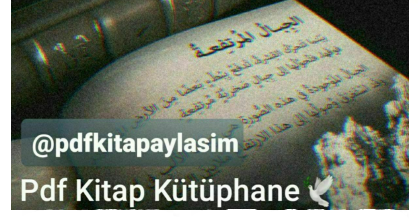

ALİMLERİN AHLAKI

El- Acurri'nin Önsözü

Hamd, bütün salih amelleri nimet ve keremiyle tamamlayan Allah'adır. Allah'ın salat ve selamı rehberimiz Muhammed'e ve onun âli'nin üzerine olsun. Allah'tan yardım dilerim, O bana yeter ve O ne güzel bir vekildir. Mübarek adları temiz yüce Allah, yarattığı kullarından sevdiklerini seçti, onları iman nimetine erdirdi. Sonra da diğer kullarından sevdiklerini seçti. Fazlı ve kereminin yüceliğinden taltifte bulunup, bunlara Kitab'ı ve hikmeti Öğretti ve onları dinde fakih kıldı, onlara tevil ilmini Öğretip, diğer rnü'mirilerden derece olarak üstün kıldı.

Böylece her zaman ve her yerde onları ilimle yüceltti, hilm ile süsledi. Haramla helal, Hak ile batıl, zararla hayır, güzel ile çirkin onlarla bilinir. Onların (mü'minler arasında) faziletleri büyüktür, saygınlıkları yücedir. Onlar nebilerin varisleri, dost gönüllerin sevincidirler. Denizlerdeki balıklar onlara dua ve istiğfar eder, melekler onları kanatlarıyla kuşatırlar. Alimler kıyamet günü peygamberlerden sonra şefaate edecek kişilerdir. Onlarla beraber olmak, insana hikmeti öğretir. Onların amellerini gören gaflet ehli kişiler kendilerine çekidüzen verirler.

Alimler, abidlerden daha faziletli, zahidlerden daha yüksek derecelere sahiptirler. Alimlerin varlığı (mü'minler için) büyük bir ganimet, ölümleri ise büyük musibettir. Gafillere (dinden unuttuklarını) hatırlatıp, cahillere onu öğretirler. Bunlardan ne bir kötülük görülür, ne de hainliklerinden korkulur. O alimlerin insanlar! güzelce cdeplendirmeleriyle, Allah'a itaat eden kullar, hüsnü muamele ile fikir alışverişinde bulunurlar. Güze! nasihat-larıyla, isyanda ve hatada olanlar tevbe edip kusurlu yaşayışlarından vazgeçerler. Tüm insanlar onların bilgilerine muhtaçtırlar. Onların sözleriyle delil getirenlerin görüşü doğrudur.

İnsanların alimlere itaat etmeleri vacib, onlara kargı gelmeleri ise haramdır. Kim onlara itaat ederse kurtuluşa erer, kim de onlara bas kaldırırsa inada sarılmış olur. Müslümanların imanlarına yöneltilen ve onları zor durumda bırakan bir meselede bu imam alimlerin sözleriyle amel edilir ve onların görüşlerine bakarak karar verilir. Aynı şekilde müslümanların "emirleri", karşılaştıkları zor durumlarda bu alimlerin sözleriyle amel çderler, onların görüşlerine dayanarak hüküm verirler.

"İslam Kadıları" da çözemedikleri davalarda yine alimlerin içtihadlarına bakarak hüküm çıkarırlar.

Alimler, kulların hayatını aydınlatan kandiller, ülkelerin bilgi mihrapları, ümmetin varlığının sebebi ve hikmetin pınarlarıdır. Onlar şeytanlara karşı şiddetlidirler.

Hak ehlinin kalpleri onlarla hayal bulur. Batıl ehlinin kalpleri onların korkusundan ölür, gücünü kaybeder.

Alimler yeryüzünde gökteki yıldızlar gibidirler, karaların ve denizlerin karanlığından onlarla selamete çıkılır. Birisi tüm bu söylediklerinin delili nedir? diye sorduğunda, ona cevap olarak Kitap ve Sünnet deriz. Eğer mü'minin, duyduğunda bilgi talep etmeye ve Allah ile Rasulü (s.a.v)'nün rızasını elde etmesine yarayacak şekilde çalışmasına katkıda bulunacak şeyler zikrederse, ona Kur'an'dan delil olarak şu ayeti kerimeler söylenebilir:

"Ey iman edenler! Size meclislerde 'yer açın'denilince yer açın ki Allah da sizin için genişlik versin. Size 'kalkın'denilince kalkın ki, Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri 'fazilette' derece olarak yükseltsin. Allah yaptıklarınızı bilicidir." (El- Mücadele: 11)

Allah Teala mü'minlere bu vaadde bulundu. Sonra alimleri özellikle seçip onların derecelerini üstün kıldı.

Allah Teala; *"Allah'tan ancak kullarının alim olanları korkar. Şüphesiz ki Allah yücedir, bağışlayıcıdır."* (Fatır: 28)

"Hikmeti dilediğine verir, kime hikmet verilmişse ona çok hayır verilmiştir. Ancak akıl sahipleri düşünüp anlarlar." (El-Bakara: 269)

"Biz Lukman'a hikmeti verdik." (Lukman: L2)

"... Fakat, öğrettiğiniz ve okuduğunuz Kitab gereğince Rabbaniler olunuz..." (Al-i İmran: 79)

"Rabbaniler ve hahamlar, onların günah olan sözü söylemelerini ve faizi yemelerini engellediler ya!.. Onların işledikleri ne kötüdür." (El- Maide: 63)

"Sabrettikleri ve ayetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden emrimizle doğru yola ileten önderler yetiştirmistik." (Es- Secde:24)

Yine Allah Teala: *"Rahman'ın yeryüzünde yumuşaklıkla yürüyen kulları cahiller kendilerine hitap cîtikâlerinde 'selamı' (barışı getiren sözü) söylerler."* (El Furkan: 63) buyuruyor.

Kür'an'da bu ve benzeri tanımlamalar, alimlerin faziletine ve Allah'ın onları, kendilerine uyulması gereken insanlar kıldığına delalet eder. (...)

"Hikmeti dilediğine verir" ayeti kerimesini Mücahid; *"İlim ve fıkıhı verir"* diye yorumlamıştır.

Yine Mücahid'den gelen diğer bir rivayette *"Ona hüküm ve ilim verdik"*1 ayeti kerimesini, *"Ona fıkıh, akıl ve ilim verdik"* diye yorumladığı bilinmektedir.

"Lukman'a hikmeti verdik." ayetini Mücahid; "Lukman" nübüvvet verilmeksizin, akıl,fıkıh ve söz söylemede isabetli olmayı verdik." diye tefsir eder.

İbn Ebi Nuceym Mücahid'den yaptığı başka bir rivayette de yukarıdaki sözün bir benzerini nakleder.

Cabir b. Abdİllah (r.a)tan; *"Allah'a uyunuz, Rasul'e uyunuz (sonra da) sizden olan emir sahiplerine"* (En- Nisa: 59) ayeti kerimesinde "Ulul Emr"ın fıkıh ve hayır ehli olduğu nakledilir.

Leys, Mücahid'den rivayetinde; *"Sizden olan emir sahipleri"* ayeti hakkında "Fakihler ve alimlerdir" dediğini nakleder,

BİRİNCİ BÖLÜM

Alimlerin Dünya ve Ahiretteki Faziletlerine " *Sünnet ve Eserden* "Örnekler

Yezid b. Semurc, Kesir b. Kays yoluyla Ebu'd- Derda (r.a)frın Allah'ın Rasulü (s.a.v)'nden yaptığı bir rivayette şöySe buyurulmaktadır: "Alimin abide olan üstünlüğü ayın dolunayken diğer gezegenlere olan üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varisleridirler. Peygamberler ne dinarı, ne de dirhemi miras olarak bırakmadılar. Ancak miras olarak ilmi bıraktılar. Kim bu 'mirastan' alırsa bol bir nasiple almıştır." (1)

Aynı hadisi Osman b. Ata da rivayet etmiştir. (2)

Süleyman b. Yesar'm Ebu Hureyre (r.a) yoluyla rivayet ettiği bir hadiste Allah'ın Rasulü (s.a.v) şöyle buyurur: "Allah'a dinde fakih olmaktan daha faziletli birşeyle ibadet edilmemiştir. Bir fakih şeytana karşı bin abidden daha şiddetlidir. Herşeyin bir direği vardır, dinin direği de fıkıhtır.1' (3)

* Ahmed b. Hanbel, Müsned; c.5/ 196 (Ebu'd- Derda'ntn Mü.snedîndc)

* Ed- Darıııı, es- Sünen; si- Mukaddime, Babu Fadlil- ilmi vcl- Alim, c.\i 98.

* Ebu Davud, es- Sünen; Kilabul-İlm, Babul- Hassi Ala Talebi!- İlm; 364!.

* El- Timim, es- Sünen, Küabul- İlin, Babu Mâcâc fi Fadlil- Fıkhi Alel- İbadc: 26S2

* İbn Mace, es- Sünen; el- Mukaddime, liabu Fadlil- Ulernai vcl- ilsssi ala Talebi'1- İlm. 223.

---

¹ (1) * Ebu Nuaytn bu hadisi Muaz h. Cebel (r.a)'dcn rivayet eder.

* Es- Suyuli, el- Camiu's- Sagir; 5860. Darul- Kulub el- İlmiyye, Beyrut 1990.

* İbn Abdİlber, CamiuBeyaqİl-İlmiveFadlihi;c.l,sh:36,37.

* El- Heysemi, Mevaridu z- Zam'an: sn: 48,49

(El- İmam es- Sehavi bu hadise el- Kittani'nin "Hasen" demesine karşılık bazılarının zayıf dediğini naldeJer. Zira senedinde "ızdırab" (çelişkiler) vardır. El- Makasidul-Hasenc: 703)

* Temyizut- Tayyibi rnincl- Habis. 272

* £•.!- Acluni: Kesful- Hala: 1745

* Es- Suyuti: ed- Dursr el- MunLesiie: ' / 295

* Ez- /.erkemi: Et- Tezkircu fil- Ehadisil- Müşteride; sh; 168

"İbntlacer el- Askalani; El- Meialibul Aliye: c.3/ 3073 "

(Kbu Saki el-Hüdrî'dcn merfu olarak; alimin abid üzerme olan fazileti benim, ümmelim

üzerine olan faziletim gibidir lafzıyla. Ancak İmam el-Buseyti bu hadisin senedinde Zeyd

el- Arflmi vardır, zayıftır diyor. El- Tirmjzi, el-Camiu's- Sahihle Hbu Umame el- Bahili-

den "Osnirn sizden en aağı olanınıza gnie faziletim gibidir." lafzıyla.

(2) Bkz. 1 no. lu dipnot.

(3)* Celaludiin es- Suyuti, el- Camiu's- Sagir: 7940, ed- Darekulni, es- Suntn;c3/294, el- Taberani, el- Müoemmiul- Evsal'ta aynı hadisi zikreder. İsnadında Yezid b. İ yad vardır, o "kezzab" (yalancı)dır.

* İbn Hıcsr el- Askalani, el- Melalibul Aliye, c.3/ 3D6S, 3069. (Hadisin ilk kısmını Abdullah b. Ömer (r.a) Allah Rasulu (s.a.v)'nden merfu olarak rivayet elriiştir. El-Melalib c.3 (3068). İmam el-Buseyri bu hadisin senedindeki Yusuf b, Halid el-Basriliin zayıf olduğu zikreder.)

46

Abdullah b. Abbastan gelen başka bir rivayetfe de; Allah'ın Rasulü (s.a.v); "Bir fakih iblise karşı bin abidden daha hayırlıdır, şiddetlidir. " (4) buyurur.

Mücahid diyor ki:"Bir gün İbn Abbas'ın ashabıyla mescidde otururken, Tavus, Said b. Cubcyr ve İkrime namaz kılıyorlardı. Bu sırada bir adam gelip tepemize dikilerek; "İçinizde fetva verebilecek birisi var mı?" diye sordu. Biz de sor dedik. Adam: "Benim her idrar yapmamın ardından -civık- bir su geliyor." dedi. Adama 'Bu. insanın kendisinden yaratıldığı su mudur?'deyince, adam evet dedi. Adama 'Sana gusül vaciptir.' diye cevap verildi. Sonra, adam arkasına bakmadan "İstiazedede"

buluna buluna gitti. Fakat bunu İbn Abbas duymuş olacak ki çabucak namazını kıldı, sonra İkrime'ye; " O adamı hemen bana bulup getirin." dedi. Sonra bize dönüp; "Allah'ın Kitabından adama nasıl fetva verdiğinizizi biliyor musunuz?" Biz hayır dedik. "Peki Allah'ın Rasulü (s.a.v)'ndcn?" dedi, hayır dedik. (İbn Abbas) "Peki Allarım Rasulü (s.a.v)'nün ashabından birisinden herhangi birşeyle?" deyince, biz yine hayır dedik. "Öyleyse hangi şeye dayanarak fetva veriyorsunuz?" dedi. Biz de kendi görüşümüze dayanarak

(4) * El- Tirmizi, es- Sunen: 224 Mecmau'i- Zcvaidd'e isnadına zayıf denildi. Sebebi de

Hafs b. Süleyman'ın zayıf oluşun darıdır.

İmam en- Nevevi de hadisin zayıf olduğunu söyleyenlerdendir.

Ancak İmam en- Nevevi 'nin talebesi Ctmaluddİn el- Mizzi hadisin farklı yollardan gelen

rivayetlerinin onu "Hasen l' derecesine çıkardığını söylemiştir.

Halla bu konuda yazdığı bir risalede, rivayet yollunun elliye ulaştığını zikreder. (Dr.

Yusuf el- Maraşlı'dan iktibas)

* Camini- Usul L'i Ehadisi'r- Resul: İbnul- Esir el- Cezri c.9/227.

* üt- Tîrmizi, es- Sünen; Kitabul- İlm; 2581

* Es- Suyuti, el- Caruii's Sağir: 5896

* İbn Hacer el- Askalani, el- Mclalibul- Aliye; Thk. Habibur- Rahman el- Aiami: c.3/ 3069

47

fetva verdik, deyince İbn Ahbas (r.a) dedi ki:" Allah'ın Rasulü (s.a.v): 'Bir fakih şeytana karşı bin abidden daha şiddetlidir.'

buyurdu." (5)

Sonra adam geldi. İbn Abbas adama yönelerek; "Böyle bir iş, başına geldiğinde, bu Ön tarafından duyduğun bir şehvetten mi?" dedi. Adam; "hayır" dedi. "Peki bedeninde bir gevşeklik hissediyor musun? " dedi. Adam; yine 'hayır'dedi. İbn Abbas "Bu ancak bel soğukluğudur. Bunun için abdest alman sana yeter." dedi.

Alimler nasıl böyle olmasınlar? Allah'ın Rasulü (s.a.v); "Allah kime hayır diliyorsa onu dinde fakîh kılar." buyurmuştur. (6)

(S) * Et- Timizi, Kilabı 1- İlm: Bahu Ma Cae ü Fadlıı- Nefakali AlaV [badeli. 3681 (Mücahid ve İbn Abbas yoluyla) Ancak bu hadisin isnadı zayıftır denilmiştir. Et- Timim ise bu hadisin "ğarib" olduğunu söyler. Bu hadisi el- Tirmizi, el- Vclicl b. Müslim tarikiyle rivayet etmektedir.

* İbn Maçı:, es- Sünen; el- Mukaddime: Babul- Fadlil- Ulemaı ve l- Hassi AlaTalebil-İltın: c.1/ 81 (222), İbn Mace, bu hadisi Hisara b. Aınmar yoluyla el- Velid b. MüslimUen rivayet etmektedir.

* İbn Hibban, Kilabul- Mecruhin Minel- Muhaddİsin ve'd- Duafai vel- MeBukin: c.1/ sh: 300.

* El- Beğevi, MesabihuV Sunne: c.1/166

* Es- Suyutİ, el- Catniu's- Sağır: 5896

(61 * El- Huhari, Kitabul- İlm, Babu men Vuridillahu bihî Hayran yufakıhhu fi'd- Din. (Allah kimin hayrını dilerse onu dinde fıkıh sahibi kılar. Ancak ben 'Kasım'ıra (hak ile batılı ayırıcıyım.), Allah vericidir." Hu iimrncı kıyamete kadar Allah'ın -izniyle- O'nun emriyle kaini olacak, onlara muhalefet edenler onlara asla zarar veremeyeceklerdir. Allah'ın emri gelinceye kadar onlar -İslamla- insanlar üzerine zahir (galip) olacaklardır. Kitabul- Menakib: (61), Kilabu'z- zekat- Babuh- Nehyi anıl- Mes'elcü.

* Müslim, Sahih: Kilabu'/.- Xekat, Babu h- Nehyi Anıl- Mes'elcti, c.2/ 718- 719 (1037)

* İbn Macc, es- Sünen: el- Mukaddime, Babu Fadlil- İlmi vel-Hassi Ala Talebi!- İlm: c.1/ 80,220 no. lu hadis Ebn Hureyrc (r.a)'den Bckr b. Halef (Ebu Biş.r) Abduî-Ala, Mataer, c/- Zuhri, Said Ibnul- Museyycb yoluyla Ebu Hureyre'dcn. Hadisin ricali "sikat" (güvenür]dir.

48

Ez- Zuhri, İbnul Museyyeb'den, o da Ebu Hureyre (r.a)'dan; "Allah kime hayır dilerse onu dinde fıkıh sahibi kdar." (7) hadisini rivayet eder.

Ez- Zuhri, Humcyd b. Abdirrahman'dan, o da Muaviye'den irad etliğı bir hutbede şöyle dediğini nakletmektedir: "Allah kime hayır diliyorsa onu dinde fıkıh sahibi kılar." (8) Aynı hadisi Abdullah b. Abbas (r.a) da rivayet etmektedir. (9)

Allah alimlere: hayrı dileyince,onlan kendi dininde fıkıh sahibi kılar, onlara "Kitabı ve Hikmeti" öğretir. Böylece onlar kullara aydınlık sağan kandil ve yol gösteren birer alamet olurlar.

Enes b.Malik (r.a)'in rivayet ettiğı bir hadiste şöyle buyu-ruluyor: "Alimler yeryüzünde gökteki yıldızlar gibidirler. Onlarla karaların ve denizlerin karanlığından

kurtuluşa erilir. Yıldızlar sönünce neredeyse hidayet ehli dalaletе düşecek gibi olur." (10)

* Ahmcd b. Hanbel, Miisned,c.l/306

* Et- Tirmizi, es- Sünen: Kilabul- İlm, Babu İza Eradcllahu bi abdin hay ren fakkahehu Fi'd- Din. 2645, et- Tirmizi bu hadisin "Hasen Sahih" olduğunu kaydeder.

* l;d- Harımı, es- Sünen: c. l/74

* El- Bcgavi, Mesabihu's- Sunne: c.l 149

* Camiul- Usul Fi Ehadisir- Resul, c. 5823, 5K84, 6777,7651

(7) 6. no. lu dipnota bkz.

(8) 6. no. lu dipnota bkz.

(9) 6. no. l u dipnola bkı.

(10) * Es- Suyutl, el- Camiul- Sağır: 2441

* İbn Haccr el- Askalani, el- Metalibul Aliye; c3/ 3078. Ebu'd-DenUUan "merfı" olarak farklı lafızlarla.

* El- Munziri, et- Tergib veV Ttrhib; c. l/ 29.

49

Ebu'd- Derda (r.a); "Alimlerin insanlar arasındaki örneğı, karanlıkta yol bulmak İçin takip edilen gökteki yıldızlar gibidir." derdi.

Musa b.Yesar diyor ki: "Selmanul- Farisi (r.a)bin Ebu'd-Derda (r.aj ^ a yazdığı bîrrisalcde; "İlmin örneğı, insanları kana kana sulayan pınarlar gibidir. Birçok insan ondan içer. Allah bu ilimle birden fazla insana yarar verir. Konuşulupta yayılmayan "Hikmet" ölü beden gibidir. Neşredilmeyen ilim infak edilmeyen hazine gibidir. Alimin örneğine gelince; o karanlık bir yolda fener yakan kişı gibidir. O yoldan geçen herkesi aydınlatır ve hayra çağırır.

Allah sizlere rahmctiylc muamele etsin'.. Kapkaranlık bîr yolu düşünün. İnsanlar, böylesine karanlık bir yolda yürüyebilmek için yollarım aydınlatan bir ışık olmazsa şaşırırlar. Bunun için, Allah onlara yollarını aydınlatan kandiller belirlemiştir. Onlar sayesinde selamet ve huzur içinde yollarına devam ederler. Bu insanlar, bu aydınlık yolda yürürlerken birden bu lambaların veya kandillerin söndüğünü düşünün; halleri nice olur? İşle alimlerin insanlar arasındaki örneğı böyledir.

İnsanların çoğı, helali, haramı ve farzların edasını, haramlardan kaçınmayı ve Allah'a nasıl ibadet edileceğini ancak alimlerin varlığı ile bilirler. İlim adamları

ölünce insanlar şaşkınlığa kapılır, ilim yavaş yavaş yok olur ve cehalet ortaya çıkar. "Şüphesiz biz Allah içiniz ve hepimiz Oha dönücüleriz." (El-Bakara: 156) Müslümanlar için bundan daha büyük bir musibet olamaz.

50

Ata b. Muhammed el Harrani, bazı dostlarının Kab'dan şöyle dediğini rivayet ettiklerini söyler: "İlim gitmeden, ilim öğreniniz; ilmin gitmesi ona ehil olanların gîmesiyledir. Alimin ölümü gökteki bir yıldızın sönmesi gibidir. Alimin ölümü, sarılması güç bir kıraktır, kapatılması zor bir çatlaktır. Anam babam alimlere feda olsun. Onları nerede bulursam, onlar benim ilim kiblem olurlar. Onlarla görüşmemek benim için büyük kayıptır. İnsanlar arasında hayır, ancak alimlerin varlığıyla varolur,

Hişam b. Urve babasından, o da Abdullah b. Amr ibnuT As'dan Allah Rasulü (s.a.v)Yiün şöyle söylediğini rivayet ediyor: "Allah, ilmi İnsanlardan öyle çekip alıvermez. Ancak ilmi alimlerin ruhunu almakla alır. Alim kalmayınca insanlar cahilleri kendilerine baş edinip onlara fetva sorarlar. Onlar da ilimleri olmadan fetva verirler. Böylece hem kendileri sapıtırlar, hem de kendilerinden soranları sapıtırırlar." (11)

İbn Şihab cz-Zuhri, Urve b. Zubcyr'in Aişe (r.a)'den şöyle dediğini rivayet eder: "Allah'ın Rasulü (s.a.v);'Allah insanlara

(11) El- Bunari, Sahih: Kilabul- İlrm; Babu Keyfe Yukbadul- İlra (34)

* Müslim, Sahih: Kitabul- tim, Babu Raf 11- İlmi ve Kabdihi

* Es- Suyulî, el- Camius- Sağır. 1826

* El- TirroUi, es- Sünen: Kilabul- İlm, Bahu Ma Cae C Zihabil- ilmî: 2652 El- Timizi, bu hadise "Ha.sen Sahih" demiştir.

* İbn Abdilber, Caraiu Beyanil- İlmi ve Fadlihi; Babu Adabil- İlmi; c.l, Sh: 148,149. "Yukbadul- İlm1' ibaresi Ebu Hureyre'den c.l/ 16, aynı yoldan Hişam b. Urve babası Urv'c'deno da Abdullah b. Amr İbnul-As'dan.

* Abdullah İbnul- Mübarek, Miisncd; 26

* İbn Mace, es- Sünen; 2656

51

ilim verdikten sonra onu onlardan almaz. Ancak, alimleri yeryüzünden alarak ilmi alır. Her alimin ruhunu kendisinde bulunan ilimle aldıkça ilim gider. Tâ bilmeyenler kalıncaya kadar... Böyle olunca da sapıtırlar." (12)

Ebu Vaîi, "İbn Mes'ud (r.a) şöyle derken işittim." diyor: "Bilir misiniz İslam nasıl eksilir? "Bu nasıl olur? diye sordular. İbn Mes'ud (r.a); "Hayvanın yağının azaldığı, elbisenin uzun zaman kullanılıp eskidiği, paranın pasSandığı gibi..." diye cevap verdi. Mesela bir kabilede iki alim olurda biri ölürse, ilimlerinin yansı gitmiş olur. Öbürü de ölürse tüm ilimleri gider."

Ali b. Ebi Talib (r.a) bir şiirinde;

"Hikmet sahibinin sözleri, kalplere hayat verir; göklerden inen yağmur gibi insanlara rahmettir. Hikmet sahibinin sözü karanlığı aydınlatır. Onun susması bir hikmet gereğidir. Hikmet sahibinin hayatı, kalpieriin parlaklığıdır. Tıpkı karanlığı aydınlatan gün ışığı gibi."

Muaz b. Cebel (r.a); "İlmi Öğreniniz, çünkü ilmi Allah için öğrenmek, O'ndan korkmaktır. Onu öğrenmeyi istemek ibadettir. İlimi birbirine öğretmek teşbihtir. Ehli olana öğretmek; Allah Teala'ya yakınlıktır. Çünkü o helal ve haramın bize göstericisidir. Korkulu anlarda o şefkatli bir dost, yalnızlıkta arkadaş, mutluluk ve mutsuzluğun ölçüsü, dostlar arasında ziynet, garipler diyarında yakınlık sebebidir. Allah ilimle bazı insanları

(12) 11. no. lu dipnoiabkz.

52

kulları arasında yücelterek, insanlara uyulması gereken önderler, eserlerine bağlanılıp, irşadlarıya yaşanan imamlar kılar. Güçlüklerde onların görüşlerine başvurulur. Melekler onların sevgisini arar ve onları kanatlarıyla okşarlar.

Kuru ve yaş ne varsa; hatta denizlerdeki balıklar, karalarda bulunan yırtıcı hayvanlar ve zehirleyici yaratıklar, onlar için dua ve istiğfarda bulunurlar. Göklerdeki yıldızlar da bu duaya katılırlar. Çünkü ilim kalplerdeki körlüğü giderip, ona hayat bahşeder. O karanlıklarda göz aydınlığı, güçsüzlüklerde bedenin kuvvetidir.

Kul ilimle Özgür insanlar mesabesine çıkar ve dünyaya hükmeden sultanlarla birlikte olur. Dünya ve ahirette yüksek derecelere erer. İlimle tefekkür edenin ecri oruca; onu çalışıp öğrenmek, gece namazına kıyama denktir.

İlimle Allah'a itaat ve ibadet edilir. Onunla sılayı rahim edilir. Onunla haram ve helal bilinir. İlim amelin imamıdır. Amel ona tabi olur. O saadet ehline ilham olunur, asiler ise ondan mahrum kılınır.

Kesir bin Kays, Ebu'd- Derda (r.a)'dan o da Allah'ın Rasulü (s.a.v) ^ıden şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Denizlerdeki balıklar dahil herşey alimler için istiğfarda bulunur." (13)

(13) Ebu Davud, es- Sonen: Kitabul- İlm, Bsbul- Hassi Aîa Talebl- İlmî, c. 4/3641 (Kcsii b. Ksys ., bu hadisi Şam'da Ebu'd- Derda ^ a sora soran bîr kimseye rivayetinden nakleder.)

53

Yine Ebu'd- Dcrda'nın Allah'ın Rasulü (s.a.v)ftiden rivayet elliği bir hadisi şerifte; " Bir kul îfim öğrenmek için bir yol tutarsa, Allah da onu ancak cennete ulaştıncı bîr yola İletir. Melekler ilim talep eden insandan duydukları memnuniyetten dolayı, kanatlarını onun üzerine gererler. Alim için gökte ve yerde olan herşey, hatta denizlerdeki balıklar dahi istiğfar ederler," (14)

Safvan b. Assai el-Muradi (r.a) diyor ki: "Allah'ın Rasulü (s.a.v)he gelip, "Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v); ben ilim öğren-

* İbn Mace, es- Sünen; cJ- Mukaddime: 223,e1 - Acurri bu lafeıKbu'd-Derdatın hadisinin bir bölümü olarak zikrediyor. Hadisin tamamının metni şöyledir: "Kim bir ilmi elde etmek için bir yola girerse, Allah da unu cennet yollarından olan bir yola toyar. Melekler ilim talibine saygılarından ölürü kanatlarını tevazu ile aşağı indirirler. Alime göklerde ve yerde ve hatta suyun (denizin) içindeki balıklar dahi bağışlanmaü için (Allah'a) dua ederler, .ilimin abide olan fazileti, ayın dolunay gecesinde diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Alimler peygamberlerin varisleridirler. Peygambaler ne bir dinar ve ne de bir dirhem miras bırakmadılar, (onlar) İlmî miras olarak bıraktılar. Kim bu ilme lulunursa (sarılıp alırsa) onu çok bol bir nasible almıştır.'1 239 no.lu hadis, Osman b. Ata, Ebu'd- Dcrda yoluyla.

* İbn Ilaccr ol- Askalani, el- Metalibul- Aliye, c.3/ 3064 (Enes b. Maliklen mcrfu olarak) el- Makdisi, Fcdsüul- Amal: 589. Et- Tirmizî, es- Sünen: Kitabul- İlm, Babu Fadlil- Fıkhi Alel- ibadeti. 2683 no. lu hadisin devamı. El-Tirmi/i; "Biz bu hadisi ancak Asım b. Rsca b. Hayve yoluyla tanıyoruz." Bize göre senedi muttasıl değildir l' der. Bt-Tirniizi, "Ycllubu" Sili yerine "yebteği l' fiiliyle hadisi naklsder, Ld- Dsrimi, es- Sünen, el- Mukaddime: 342, farklı lafızlarla.

(U) * Et- Tirmbi, bu hadisin bîr kısmını Ebu Hureyru (r.a)'den livayet eder. Kitabul- İlm, Babu Fadli Talebi'l- İlmî: 2646

* İbn Abdilber, Camiu Bcyanil- İlmî ve Fadlihi; c.1, sh: 35,36

* El- Beğavi, Mesabihu's- Sunnc: c.1/ löl

* I id- Darimi, es- Sünen: c.1, sh: 98

* İbn Mace, es- Sünen: c.1, sh: 81

54

meye geldim." dedim. Bana "Hoşgeldin ey ilim talibi" dedi. "İlim talep edenleri melekler kuşatır ve onu kanatlarıyla gölgelerler. Sonra o İlim isteyen kişiye olan sevgilerinden birbirleriyle yarışır. En yakın semaya kadar yükselirler, inerler." (15)

Zır b. Hubeyş (r.a) şöyle anlatıyor: l' Safvan b. Assai el Muia-di (r.a)'yc gittim. Bana: 'Niçin geldîn'dedi. Ben: 'İlim Öğrenmek için geldim' dedim. O hemen bana dedi ki: 'Allah'ın Rasuiü (s.a.v)'nden şöyle söylerken duydum: "Evinden ilim öğrenmek için çıkan insanların yaptığına melekler razı oldukla' rından üzerlerine kanat gererler." (16)

Ebu Salih, Ebu Hureyre (r.a)'rının Aİlah'm Rasulü (s.a.v)bden şu hadisi rivayet ettiğini nakleder: "Kim ilim elde etmek için bir yolu takip ederse, Allah ona cennete giden yolu kolaylaştırır." (17)

Enes b. Malik (r.a) Allah'ın Rasulü (s.a.v)Vıden şöyle rivayet ediyor: "Kim ilim Öğrenmek için evinden çıkarsa, o dönün-

(15) Camiu Beyanil- İlmi ve Fadlihi; c.l/sh: 150. Anır İbnul- As'dan benzer lafızlarla. Yine Camitı Beyanı l- İlmi ve Fadlihi; c.l/ sh: 32,33

l'akal el- İmam el- Acurri; Safvan b. Assal'ın: "Ya Resulallah ben durmadan Mekke ile Medine arasında yolculuk yapıyorum, (iki) Mest üzerine meshetrick hakkında bana fetva ver. (ruhsat ver anlamında)'l kısmını zikrclniedİ.

(16) İbn Mace, es- Sünen: El Mukaddime: 226 el- Heysemi, Mecmau'i- Zevaid'ds

isnadının, "sikal l' (güvenilir) olduğunu kaydeder.

* fbn Abdilber, Camiu Bcyanil- İlmi ve Fadlihi: c.l, sh: 32, 33, 35 Ebu'd- Derda'dan,

(17) * Ed- Darimi, es- Suacn; el- Mukaddime, Babu Fadlil- İlmi vel- Alimi: 345 (Abdullah b. Abbas'dan) "Kim ilmiyle amel elmezse, soyu sopu onu {o ilimle) bir yere götüremez" ziyadesiyle. 344 ne. lu hadis, Ebu Hureyre'den.

55

ceye kadar Allah yolundadır." (18)

Ebban b. Osman (r.a), babası Osman'dan, o da Allah'ın Rasu-lü (s.a.v)'nden rivayet ediyor: "Kıyamet günü önce peygamberler, sonra alimler, sonra da şehidler şefa'at ederler." (19)

Hasamî!- Basrî (rh.a): " Rabbimiz bize dünyada da basene (iyilik), ahirette de basene ver." ayeti kerimesindeki 'hasene' kelimesini dünyada ilim ve ibadet, ahirette de cennet olarak tefsir etmiştir.

Öyle alimlerin ilim talep etmek için çıkışlar) herhalde büyük bir fazilettir. Onlarla ilim sohbetlerinde bulunmak bir şereftir. Onların kendi aralarında ümî münazaralarda bulunmaları da ayrı bir fazilettir. İlmi öğrettikleri her insan için onlara Allah katında dereceler vardır. Allah alimler için birçok yönden hayır ve fazilet kapılan açmıştır. Allah bizi de, onları da ilimden yararlananlar -

* İbn Mace, es- Sünen: el- Mukaddime: Babu Fadlil- Ulemai vel- Hassi Ala Talebil-İlmi: 223. Ebu'd- Denia'dan rivayet etliği hadisın girişı.

* Ebu Davuî, es- Sünen; Kitabul- İlm; Babul Hassi Ala Talebil- İlm: 3641,3643 no. lu hadis Ebu Hureyre'den.

* İbn Abdilber, Camiu Beyanil- İlmi ve Fadlihi; c.1, sb: 35, 36, 37 (Ebu'd- DerdaUan)

* a.g.s: sh: 13,14 (Lvbu Hureyrelin hadisinin bir kısmı]

(18) * El- Tirmizi, ı;s- Sünen: Kitabul- İlm, Babu Fadlil- Takbil- İlm: 2647 ut- Tîrmizi, bu hadise "Hasen Garib" dedi.

* İba Abdilber, Camiu Beyanil- İlmi veFadlihi; c.1, sh: 55.

* El- Beğevi, MesabihuH- Sunne; c.1/168 (Tan. Dr. Yusuf el- Maraşlr.) Darul- MaHfe, Beyrul: 1407/ 1987.

(19) * Es- Sayull, el- Camiu's- Sağir'de:1001î (Kıyamet günü (iç kimse şefaate eder: Peygamberler sonra alimler, sonra şehidler.)

* İbn Abdilber, Camiu Beyanil- İlmi ve Fadlihi; c.1, sh: 30.

56

dan kılsın. Amin!"

Ebu Uname el- Bahili (r.a) yoluyla gelen rivayette Al-iah'ın Rasulü (s.a.v); ""İlim, kabzedilmeden (alınmadan) ve kaldırılmadan önce ilmi öğreniniz" dedi. Sonra şehadet ve ortaparmağım birleştirerek 'alim ve müteallim' (öğrenci) ecirde eşittirler, bundan sonra öteki insanlarda hayır yoktur." dedi. (20)

Halid b. Mi'dan yoluyla Ebu'd- Derda (r.a)rım şöyle dediği rivayet olunur: "Alim ve öğrenci ecirde eşittirler, diğer insanlar başı boş, hiçbir hayrı olmayanlardır."

Halid b. Ebi İmran ve Ebu Üname (r.a)'den gelen rivayette Allah'ın Rasulü (s.a.v) şöyJe dedi: "Dört kişinin ecir ölümünden sonra da devam eder: Allah yolunda ribatta (cihad için her an hazır) bulunan; öğrettiği ilimle amel edilen alim, Allah için

tasaddukta bulunan ve bu sadakası devam eden kişi ve bir de kendisine geride bıraktığı salih çocuklarının dua ettiği saihbaba." (21)

(20) * İbn Mace, es- Sünen; El- Mukaddime; Babu FadOl- Ulemai vcl- Hassl akTalebil-İlmi: 228.

* İbn Abdilber, Carniu Beyanil- İlmi ve Fadlihi: c.1, sh: 28. İbn Abdilber (rh. a) Said b. Seyyidlna ve Munammed b. Halife hin rivayetlerini hem ayrı, hem de beraber zikreder. Zira ilk rivayetle " La Hayre Fi sairin- Nasi" ibaresi yoktur.

* El- Munziri, el- Tergib vet- Terhib: c.1/28.

(21) * Es- Suyuli, el- CamiuV Sağır: 933.

* El- Munziri, et- Tergib ve t Terhib: c.1/ sh: 119 (7) (Bu hadis birkaç sahabenin farklı rivayetlerinin ortak ifadesidir. Dr. M. Muhammed Ammare tahkiki)

57

Said b. Cüheyir (r.a), Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan riVayet ediyor: "Hayrı öğreten ve öğrenene denizdeki balık dahil, herşey istiğfar eder."

Eş- Sabi, Abdullah b. Mcs'ud'un şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Muaz b. Cebel tek babına kanit bir ümmetti deyince, ona İbrahim (a.s) de yalnız başına kanit bir ümmetti dediler. Abdullah b. Mes'ud; Muaz (r.a)\ hep İbrahim (a.s)'e benzetirdik." dedi. Abdullah'a 'Kanit ne demektir?'denilince: "Allah ve Rasulü (s.a.v)'ne itaat edendir." diye cevap verdi.

El- Hasan b. Zekva'nın, el- Hasan el- Basri'den onun da Allah'ın Rasulü (s.a.v)'ndcn "mürsel" olarak rivayet ettiği hadiste Allah'ın Rasulü (s.a.v); "İlim öğrenip'sonra da onu Allah rızası İçin öğretmek de sadakadandır." (22)

Ben bu risalede alimlerin faziletlerini ve Allah'ın onları insanlar arasında nasıl seçip üstün kıldığını özetleyerek kendisini İlme adanmak isteyenlere Allah'ın izniyle yardımcı olmak istedim.

İlim öğrenip, o ilmi muhafaza eden ve onun için münazarada bulunan, bu saydığımız faziletlerden nasibini alır mı? Umarız Allah Teala hayır ve ilmi arzu eden hiçbir kulunu, alimlere vaad ettiklerinden mahrum kılmaz.

(32) * Es- Suyuti, ei- CamiuS- Sağır, 1263. İbn Macc, es- Sünen: Mukaddime, c.1/243

(İsnadı zayıftır)

* Muhainin cd h. Abdilvatmi el- Makdisi, Fedailul- A'mal; M, er- Risale Beyni t: 1407 /

1987.

Fakat bu alimlerin zikredilen vasıfları vardır. Bu vasıfları düşünüp idrak eden kendine gelir ve Allah'ın kendisine özel olarak verdiği ilimden Öîürü AlJah'a şükreder. Eğer kişinin nefsinde gördüğü sıfatlar, alimlerin sıfatlarına hiç benzemiyorsa, Allah'a "tcvbe" ve "istiğfar" edip en yakın zamanda hakka dönmelidir.

iKiNCi BOLUM

ALİMLERİN VASIFLARI

Alimin sıfatları ve dile getirilmesi gereken birçok halleri vardır. Alîm her davranışında bu sıfatları üzerinde taşımak zorundadır.

ilim Öğrenirken, ilim öğrenip ilmi ziyadeleştğinde, alimlerin meclisinde bulunup alimlerden ilim öğrenirken, başkalarına ilim öğrettiğinde, ilmîyle tartıştığında nasıl davranacağına dair vasıfları ve edebi vardır. İnsanlara fetva verdiğinde nasıl fetva vereceğine, "emirlerle" (İslami siyasi otoritelerle) beraber olmak gibi bir hale müptela olduğunda kiminle oturup oturmayacağını belirleyen ve kendinde bulunması gereken birtakım Özellikler vardır.

Aynı şekilde insanlardan ilmi olmayanlarla ilişkilerinde nasıl davranacağını belirleyen sıfatları olduğu gibi, Allah'a kulluğunda da özel vasıfları vardır. Alim, bütün bu hususlarda

üzerine düşeni hakkıyla nasıl yerine getireceğini bilen ve dîninde imtihana duçar olduğu her belaya karşı selamete ermeyi bilendir. Ancak bu insan, Allah'a itaatin nasıl kazanılacağını, musibetleri nasıl savacağını idrak edip. güzel ve en üstün ahlakla amel eder ve aşağılık ahlaktan uzak durur.

A-Alimin İlim Öğrenme Edebi

Alim, ilim Öğrenmek istemedenden önce, Allah Tcalanm ibadeti kendisine "farz" kıldığını bilmelidir. İbadet ise ancak ilimle olur. Alim, ilmin kazanılmasının üzerine "farz" olduğunu bilendir. Yine alim cehaletin mü'minin sıfatı olmadığını da bilir. Alim, bundan dolayı cehaleti benliğinden söküp atmak için ilim öğrenir ki Allah Teala ya emrettiği gibi kulluk edip nefesine uymasın. İşte ilim öğrenmek için harcadığı çaba da bunun içindir. Çünkü alim, ilim için gayret sarfetmenin "ihlas" olduğunu bilir. Bunun karşılığında, Allah Teala'nın kendisine bu nimeti vermesinden ve farzlarını eda edip haram kıldıklarından kaçındığından Öîürü hamdeder.

B-Alimlerden İlim Öğrenme Edebi

Alîm; itaat, vakar ve edep içerisinde alimlerin derslerine katılır. Bu çabasında tamamen hayrı kazanmayı hedef alır. Kimi zaman yalnızlığı sever, kimi zaman Kur'an tilavet ederek zamanını değerlendirir, kimi zaman da Allah'ı zikirle meşgul olur.

Zaman olur ki Allah'ın kendisine verdiği nimetleri tefekkür edip buria şükreder. Gözünün, kulağının, dilinin, nefsinin ve şeytanın şerrinden daima Allah'a sığınır. İlim tahsil etme yolun-

62

da çeşitli insanlarla birlikte olma gibi bir durumla karşı karşıya kalırsa, kendisine hayrı dokunacak olandan başkasıyla dost olmaz.

Alim insan dost edinebileceği insanları üç sınıfa ayırır:

1. Bu, ya kendisinden daha alim veya ilim öğreneceği bir kimsedir,
2. Veya dost olacağı kişi ilimde kendisine denktir; öğrendiği ilmi unutmamak için onunla müzakere eder,
3. Üçüncüsü de kendisinden daha az ilim sahibi olup, Allah rızası için kendisine ilim öğreteceği kişi...

Arkadaşlarıyla sık sık beraber olmaktan bıkkınlık duymaz. Zira bu, kendisine çok hayrı dokunacak olan bereketli bir davranıştır. O nefsinin bu güzel hasletlerle meşgul eder. Haktan başka birgeyle uğraşmaz. Düşmanı olan şeytanın şerrinden korktuğu için tedbirini alır.

Kendine yararı olmayan ilimden Allah'a sığınıp O'ndan yararlı olan ilmi talep eder. Tüm himmeti ve gayesi Allah Tealâhın emredip nefyettiklerini Kitab'ından tilavet edip öğrenmektir. Sünnet'in, Eser'in ve Fık'h'ın muhafaza edilip kaybolmaması İçin özel bir gayret gösterir.

İlmin edebiyatla edcplenebilmesi, kendisinden ilim öğrenmek isteyen lütuf ve şefkatle muamele edebilmesi ve onu şevke

63

getirebilmesi için kendisini ilgilendirmeyen şeylere ilgi duymaması gerekir. (*)

İlmi arttıkça kendi aleyhine Allah'ın hüccetlerinin çoğaldığını bilip korkar. Zaten o öğrendiği ilmin hesabını verememekten ürperir. İlmi ziyadeîştikçe bu kuşkusu artar. Elde edemediği ve dinleyip öğrenemediği bir ilmi mesele olursa, bu fırsatı kaçırdığından Ötörü üzülr. Ancak bu, hüsnü gafletinden değildir. Ama o bunun için kendi kendini hesaba çeker. Bu üzüntüden dolayı kendi nefesine; "Ey nefis, bu

üzüntünün lehine olup, aleyhine olmamasına dikkat et! Başkası bu ilme kulak verip öğrendi, sen ise bundan mahrum kaldın, üzül; sana üzölmek düşer. Çünkü bununla senin aleyhine bir hüccet sabit olduğı halde, sen hâlâ bununla amel etmiş değilsin! "Bu duymadığın ilmî duymuş olsaydın, aleyhindeki hüccet belki daha kuvvelli olacaktı." diye düşünür. Bu üzüntüsünden dolayı Allah'a istiğfar ve tevbede bulunur. Duyup öğrendiğı ilmin kendisine yararlı olmasını Ob-dan diler.

- C- Alimlerin Meclisinde Bulunma Edebi

Alimlerin meclisinde oturup onların ilminden istifade etmek istediğinde tevazu içinde, onlar konuşurken susmalı, konuşmak

(*) Ebu Hüeyrehin rivayet ettiğı bir hadîste Allah Rasulü (g.ü-v) söyle buyuun "Kişinin kendisini ilgi le n d irmeye n şeyi lerkelmesi dînin g özelliğinden dir." 1 Et-Tinnizi, es- Sünen: 2317

* İbn Mace, es- Sünen; 3976

* El- Muvatta'da c2.1903 Ali İbnul- Hüseyin'den, mursal olarak

64

istiyorsa da sesini yükseltmeden konuşmalı, soru sorduğunda ise edeple sormalıdır.

Soruları, en çok Allah Teala^a nasıl ibadet edileceğı hakkındaki meseleleri açıklayan konularda olmalıdır. Alimlerle sohbe- tinde daima onların ilmine muhtaç olduğunu ifade eden tabirler kullanılmalıdır. Alimlerin ilminden ve görüşlerinden istifade ettiğı zaman, bunu ilim sahiplerine bildirmeli ve onlara teşekkür etmelidir. Kendisine kızdıkları zaman onlara kırılmamalı, kendisine niçin kızdıklarının sebebini araştırmalı ve onlardan özür dilemelidir.

Alimlere soru yöneltirken, onları rencide etmeden, hüsnü edep ve lütufla sormalıdır. İlim ehliyle münazarada bulunurken, onlardan daha bilgili olduğunu onlara göstermek istiyormuş gibi davranmamalıdır. Ancak onun tüm çabası, iim ehlinden faydalanabilmek için güzel ve latif bîr şekilde onlardan yararlanmanın yollarını aramak olmalıdır.

Alimlerle mücadele elmez, cahillerle de dinde tartışmaya girmez. Alimlere karşı hüsnü muamelede bulunup, onlardan vakar ve saygınlıklarına yaraşır biçimde, Allah'ın dinini daha iyi öğrenip yaşayabilmenin edebine sarılmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLMÎYLE TANINMIŞ ALIM KİŞİLERİN SIFATLARI

Allah TeaJa böyle bir kulunun adını ve şöhretini ilim sıfatıyla halk arasında yayar ve haîk da onun iüm ehli olduğunu bilip 'Ona muhtaç oldukları zaman, alim olana da, olmayana da alçakgönüllülük içerisinde muamele etmelidir.

İlminde kendi derecesinde bulunanlara karşı alçakgönüllü olması, onların kalbinde kendisine karşı bir sevgi çiçeğinin yeşcrip büyümesine vesile olur. Kendisinden ilimce daha aşağıda olanlara karşı gösterdiği alçakgönüllülüğe gelince, bu Allah katında ve akıl sahipleri yanında, İlmin şerefidir.

İlmi dürüstlük ve güzel davranışıyla Allah Tealahm rızasını istemek de yine alimin sıfatlanndandır.

İlmiyle padişahlar (sultanlar) indinde şeref ve izzet aramama-

67

lı, bu gayeyle ilmini onlara taşımamalıdır. O ilmi koruyandır. Ancak ehline ilmi înfak eder ve ilmi karşılığında ücret almaz ve onu ihtiyacı için alet etmez.

Dünya ehline yaklaşıp, fakirleri kendinden uzaklaştırmaz. Dünya hizmetkarlarından çekinmeli (bunu tebliğ,Öğretim ve yol göstericiliği açısından ele almamalı), fakirlere ve şalin insanlara ilmi yarar sağlamak için mütevazı olmalıdır. Eğer ilim öğretmek için belli bir meclis ve makam (medrese) sahibi olarak müslümaılar arasında tanınmışsa, derslerinde hazır olanlara hüsnü idare ile muamele etmelidir. Kendisine soru soranlara yumuşaklıkla cevap vermeli, güzel ahlakla ahlaklanmalı, bayağı ablaktan uzak olmalıdır.

Derslerine katılanlarla ilgili ahlakına gelince; onlardan yavaş anlama ve kavrama gücüne sahip olanlara karşı sabırlıdır. Kendisine karşı;katı ve kaba olanın çıkışlarını en iyi biçimde bertaraf edebilmesi için de yine sabırlı ve ağırbaşlı olmalıdır.

Meclisine katılanları mümkün olan en güzel ahlakla terbiye etmeli, onların kendilerini ilgilendirmeyen konulara dalpıalanna izin vermemeli, anlattığı ilmi konuyu sessizlik içinde dinlemelerini sağlamalıdır. Eğer birisi ilim ehline yakışmayan bir ahlak sergilerse, o bunu onun yüzüne karşı teşhir etmeden, (İlim ehli olana şöyle şöyle yapmak yakışmaz. İlim ehlinin bu türlü ahlaktan uzak olmaları gerekir.) gibi açıklamalarla, ilim ehline uygun düşmeyen ahlakla ahlaklananı uyarmalıdır. Kendisinden böyle bir davranış zuhur eden kişi de bu sözlerle neyin ifade edilmek istendiğini anlamış olur.

68

Öğrencilerinden biri kendisini ilgilendirmeyen birşeyi sorduğu zaman, sorusunun karşılığını vermez ve onu kendisini ilgilendiren konularda soru sormaya teşvik eder. Onların herhan-gibir şeyi bilmeyip ona muhtaç olduklarını bilirse, onu

kendilerine öğretmeli, bilmedikleri ilmi meselelere .şiddetle ihtiyaçları olduğunu onlara anlatmalıdır.

Soru sorana sertlikle karşılık vererek, onu azarlayıp inciterek utanmasına meydan vermemeli, onu ayıplayarak kendini aşağılık görmesine de sebep olmamalıdır. Ancak ona sorduğu meselede rahat, serbest ve genişçe bir yaklaşımla kendisini ilgilendiren ilmi konuda neyi kasdettiğini açıklamaya yardımcı olmalı, farz ve vacib olan amellerin işlenmesi, haram olanların da terkcdümesi için öğrencisini teşvik etmelidir.

Sorduğu meseleyi gerçekten öğrenmek isteyen öğrencisiyle İlgilenip, tartışma ve mücadele için soru soranlara iltifat etmemelidir.

Onların erişmekten korkup, uzak ve zor sandıkları meselcle-ri.onların zihnine hikmetle ve güzel ifadelerle yaklaştırmalı, cahil öğrenciye karşılık vermeden, sabırla susmasını bilip, hikmetle nasihat etmelidir. Alimin kendi ders meclisine katılanlara karşı takınacağı tavır ve ahlak işte budur.

Kendisinden ilmi bir konu soran veya fetva isteyeneye karşı takınması gereken tavır veya edep açısından ise şöyle davranmalıdır: Kendisine bir meseleyi sorana eğer bu konuda bilgisi varsa cevap verip, bunun asimin Kitap, Sünnet ve İcma'dan hangisinde olduğunu zikrederek belirtmelidir.

69

Bilmediğinden sorulduğunda, bilmiyorum demekten utanmamalı ama, kendisine sorulan soru kargaşaya sebep olacak ve müslümanlar arasında fitneye yol açacaksa, bunun cevabını veremeyeceğini, bundan ötürü mazur görülmesi gerektiğini, soru sorana en uygun olan üslupla izah etmelidir.

BİR meselede fetva verip, onda hata etmişse o hatasından dönmekten utanmamalıdır. Söylediği sözde yanılır da kendinden daha alim birisi, bu yanlışına işaret edip onu tenbihlerse, kendisine teşekkür edip ona dua etmelidir.

Yine kendisine bir mesele sorulupta o mesele, nazarında karışık görünüyorsa, başkasına sorunuz deyip üzerine gerek olmayan cevabı vermek İçin sıkıntıya girmemelidir.

70

Dinde sonradan ihdas edilmiş olan meselelerden sakınarak, bid'at ehline kulak verip onları dinlemez, onlarla cidale girmez. İlminin aslı Kitap, Sünnet, sahabenin üzerinde olduğu yol; onlardan sonra gelen tabiin ve müslümanların imamlarının mezhebidir (yoludur).

(Kur'an ve Sünnet'e) uymayı, 'İbtida'dan (bid'at ihdas etmekten) sakınmayı emreder. Alimlerle mücadele etmez, sefihlerle tartışmaz.

Allah'ın kelamını tilavetten kasdı, Allah'ın kelamını anlamaktır. (*) Allah'ın Rasulü (s.a.v)'nün sünnetini öğrenmekten kasdı ise Allah Teala'nın üzerinde olan hakkını yitirmemek ve Rabbine nasıl yaklaşacağını bilmektir. Gaflet içinde olana -Allah'ın emirlerini- hatırlatıp bunu cahillere de öğretir. Hikmeti ehline öğretip, ehli olmayana -uluorta- ilmi saçıp savurmaz.

O bir tabip gibi, devayı nerede ve hangi hastalık için kullanacağını bilir. Bu ve buna benzer güzel ve üstün ahlakla Allah onun adını, ilmini ve şanını insanların kalplerine yaymışsa, ilmi ziya-deleştikçe alçakgönüllülüğü artar.

Allah'ın emirlerine sıkıca yapışarak, kendisine vacib olan ilmi nefsine ilzam ederek O'ndan (c.c) izzet ve şeref talep eder.

(*) "Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu hakkıyla okurlar. İşle onlar bna iman edenlerdir. Kim de onu değiştirirse, İşte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir." (El-Dakara: 121)

71.

DÖRDÜNCÜ BOLUM

ALÎMİN MÜNAZARAYA GEREK DUYDUĞU

ZAMAN NASIL MÜNAZARA EDECEĞİNE

DAİR EDEBİ

Allah'ın kendisini dinde fakih kıldığı akıl sahihi alimin sıfatlarından birisi de, ilmîyle cidalde bulunmamak ve ilmiyle galebe çalmayı istememektir. Ancak kendisine ilminin yararlı olup deva olacağı dalalet ehlinden birisiyle lüzumu halinde tartışıp, müsliiman cemaatin önünde, İslami ölçülerin dışına çıkan bu kişiyi doğru yola getirip, bu yolla tartışmasının bercketiyle müs-lümanlara fayda sağlamak için zaruret kabilinden, istemeyerek tartışmaya -ve dini burhanlar sarf etmeye- girebilir. Çünkü akıllı alimin sıfatı, heva ve heves ehliyle oturup mücadele etmemektir. Ancak bunun hilafına tartışma, ilmi ve fikhî konularda bazı hükümler hususunda olursa caizdir.

Eğer birisi, 'Alimin zihninde problem haline gelen bir meselede, alimlerin düştükleri ihtilafları öğrenebilmesi için, ilim ehliyle ,doğru olmayanı doğrudan ayırabilmesi için tartışması gerekir.' derse ona verilecek cevap şudur:

'İşte bu bahaneyle şeytan onun hevaya uyan nefsine girmeye yol bulur. Nefsi ona; "Eğer münazara ve mücadele etmezsen -hiçbirşeyi- kavrayamazsın!" der. Böylece o insan da, kötü aki-beti Allah'ın Rasulü (s.a.v) tarafından haber verilip

sakındırılan ve İslam alimlerinin de dikkatimizi çektikleri, dinde yasaklanmış olan cedcl ve münakaşayı kendisine delil olarak kabul eder.

Allah'ın Rasulü (s.a.v)hden rivayet edilen bir hadisi şerifte; " Kim sadık (doğru ve haklı) olduğu halde tartışmayı terke-derse ona cennetin ortasında birer bina olunur." denir. (23)

Müsiim b. Yesar şöyle derdi: "Sakin münakaşaya girmeyiniz. Çünkü o an, şeytanın, alimin ayağının kaymasını istediği bir zamandır."

(23) Müellif hadisi "Temrid" (zayıflık alameti alan Ruviyt) lafzıyla veriyor. Ancak et-Tjrmîzi, Suncnlndc bu hadisin "Hasen" olduğunu kaydetmektedir, c. 4/1993. Kitabul-Birri ve-'s- Sîleli, Babu ma Cae Fil- Murai (Enes b. Malik rivayeti)

* İbn Mae, es-Sünen: c.1/i 1, el-Mukaddime.Babu İctinabil- Bîdai vel- Cedeli. (Enes b.Malikta)

* Kbu Davud, Suneninde Kitabul's- Sunne'de Ebu Hureyre'den rivayet ettiği birhadisle; "Kur'an'da cidal küfürdür" denir. Hadiste geçen "mira" kelimesi mütcşabih ayetlerde tarlışrnak ve inkar anlamındadır.

* Ki- Tirrnî7İ, es- Sünen: Kitabul- Birr. (1993) Et- Tirmizi bu hadise "llasen" demiştir.

El- Tirmi;i, bi? bu hadisi ancak Sclemetubni Verdan yoluyla Rncs b. Malik rivayetiyle

tanıyoruz diyor.

Bu hadisi ayrıca Evs İbnul- Hadesan ve Malik b. Ev5 (r.a) rivayet etmişlerdir.

+ El- Mıılteki ti- Hindi, Kenzul- Ummal; c.3/ 667 (8408)

74

Hasanu'l- Basri de; "Biz, hiç münakaşa eden bir fakih görmedik." derdi. Yine Hasanul- Basri'den rivayet edilen bir sözde; "Müniin, insanların aklına göre meseleleri ele alıp idare eder, münakaşa etmez. O, hikmeti yaymaya çalışır. Bu gayreti, insanlar tarafından kabu! görse de görmese de Allah'a şükreder." denilmektedir.

Muaz b. Cebel (r.a) ise şöyle diyor: "Bir kardeşi seversen, onunla münakaşa etme, onu alaya alıp mizahta bulunma."

Hikmet ehlinin nazarında münakaşa, çoğunlukla kardeşler arasına sevgiden sonra ayrılık, ünsiyetten sonra yalnızlık sokar."

Ebu ümame el- Bahili(r.a)fain rivayet ettiği bir hadiste Allah'ın Rasulü (s.a.v): "Bir kavim hidayete erdikten sonra cedele girmedikçe dalalete düşmez" Akılllı İnsan

dinini cedel ve mira'dan korkup korur. "Peki, birisi kendisine zor gelen bir meselede ne yapmalı?" diye sorarsa ona; "Eğer bu insan, çözülmesi güç bir problemle karşı karşıya kalır ve kendisini zor durumda bırakan bu meselenin bilgisini elde etmek isterse, ilmine, aklına ve kavrama yeteneğine güvendiği bir alime başvurur, onunla ilim öğrenmek isteyen bir öğrencinin ders müzakere etmesi gibi fikir alışverişinde bulunur." diye cevap verilir.

Onunla münazaraya başlamadan önce; "Seninle münazaram, hakkı Öğrenmek isteyen insanın münazarasıdır. Bundan gayem, bildiğiyle galip gelmek hevesinde olan insanın yapmak istediği değildir." der. Daha sonra onunla fikir alışverişinde bulunurken, kendini insaflı oîmaya zorlar. Çünkü kendisiyle münazarada bulunduğu kardeşinin doğruyu söyleyip onu yakalayabilmesini dileyip, hata ermeyi kendisi için istemediği gibi, kardeşi için de istememek onun üzerine vaciptir. Kendisi için hoşlanmadığı şeyi onun için de dilemez. Aynı şekilde karşıdaki tartışmacıya; "Benim hakkı söylememem, yahut sadece senin doğruyu söylemiş olman senin arzun; senin hakkı bulamaman, doğru olacak olanın da sadece benim dediğimin olması benim muradım ise tartışmak, kesinlikle ikimize de haramdır. Çünkü bu, Allah'ın hakkımızda hoş görmediği bir ahlaktır. İkimizin de bundan "TEVBE" etmesi gerekir." demelidir.

"Öyleyse birşeyi öğrenmek için nasıl tartışacağız?" denilirse; böyle söyleyen birine; "Allah için birbirimize nasihat edercesine" dersiniz.

"Nasihat nasıl olmalı?" diye sorarsa; "Aramızda bir mesele var da, ben ona helal, sen de haram diyorsan bunda bize düşen -dinde fitneye düşmeyip- selameti dileyen insanın söz söylemesi gibi sözetmektir. Bu münazara sonunda, hakkın senin lisanınla zahir olması neticesinde, benim senin sözüne uymam; aksine gerçeğin benim lisanımla açıklığa kavuşması halinde ise benim Kitab, Sünnet veya İcma'ya uygun sözüme de senin uyman gerekir. Eğer münazaradan gayemiz bu olursa -Allah'ın iz-

niyle- bunun sonuçlarının yararımıza olup, hayırlı olacağını ve bu münazarada şeytanın nasibi olmayacağım ümit edebilirim." demelidir.

Şayet bu akıl sahibi alime, ilim meclisinde kendisiyle münakaşa, tartışma veya nefis hesabına galebe çalmak için muhalefetle çıkışan olursa, onunla münazaraya girmez. Çünkü o haklı olduğuna dair ne kadar hüccet getirirse getsin, bu muarızın bunu reddedip kendi nrezhebini (görüş ve düşüncesini) üstün kılmak için kabul etmeyeceğini bilir. Kimin arzusu bu olursa, ne onun fitnesinden ve ne de akibetinin hayırlı olacağından emin olunmaz.

Münakaşa, cedel ve galebe arzulayan kişiye şöyle denir: "Söyle bana, ben Hicazı (Hadis Ehlini destekleyen) sen de İrakî (Re'y Ehlini destekleyen) olursan ve

aramızda da tartışma konusu olan bir mesele varsa, ben kendi mezhebime göre helal, sen kendi mezhebine göre buna haram dediğimiz halde ve benim seninle tartışmayı istememdeki gayem, kendi görüşlerimden dönmek ve senin sözlerini reddetmek, senin de gayen benim sözlerimi kabul etmeyip reddetmek. İse, tartışmamızın hiçbir anlamı yoktur. En iyisi senin doğru bildiğin sözünde, benim de doğru bildiğim sözümde sükut edip kalmamız, her ikimiz için en selametli yol olup, hepimizin yapması gereken en doğru davranıştır."

"Peki bu nasiî olur?" derse, ona; "Zira sen, batıl üzere olduğun halde, benim hakkı bulamamam, hata yapmam ve muvaffak olmamamı isteyerek buna sevinip hoşlanıyorsan, ben de

aynı şekilde (senin gihî) davramyorsam, bu bizim çok kötü kimseler oidüğümüzü ortaya koyar. Böyle olunca da doğru yolu bulmada ne sen ve ne de ben muvaffak olamayız. Bu öğrendiğimiz ilim de her ikimizin aleyhine hücccl olur. O zaman da cahil, bizden daha çok mazeret sahibi olur" diye cevap verir. Bunun hepsinden daha tehlikelisi İse; birimizin Allah'ın Rasulü (s.a.v)'nden bir sünncile kendisiyle tartışana karşı "ihticac" da bulunup (delil getirip) herhangi birimizin de kendi delilinin çürüklüğünün meydana çıkmasından korktuğu için, bu sünnetin sabit olup olmadığını bilmeden reddetmesi veya bilmeden bu batıldır, ben bu sözü kabul etmem deyip Allah Rasulü (s.a.v)'rünün sünnetini inkar etmesidir.

Böyle insanlardan kimine de sahabinin sözü delil olarak getirildiğinde, bu delili zikreden arkadaşının bu delilini inkar edip, kendisine karşı delil getiren insanın sözünün 'sünen veya asar'dan olmasına hiç iltifat etmez.

Cahil olan insanın gayesi, cidal, münakaşa ve üstünlük arzusudur. Gayesi bu olan insanların şerrinden Allaha sığınırız.

Akil sahibi olan alimin sıfatı, tartışmalarında nasihatte bulunmak, kendisi ve başkası için hayrı dilemektir. Allah Teala böyle alimlerin emsalini çoğaltsın, İlim ve vakarlarıyla hayır ihsan buyursun! (Amin)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALİMİN AHLAKI VE HALKLA İLİŞKİSİ

Kim ilminde yukarıda geçen sıfatlara sahip olursa, Allah bilirki onunla beraber olan, onun şerrinden emin olup, onun hayrını görür. Kim onunla dost olursa, bazı hatalarından ötürü sorumlu olmaz. Çünkü o, günah işleyenin günahlarını insanlar arasında yaymaz ve dostlarıyla ilişkisini kendisine ulaştırılan sözlere bakarak kesmez.

Kendisine düşmanlık yapanın sırrını ifşa edip haksız yere ona uslun gelmek istemez, onu bağışlar ve hoş görür. Hakka karşı "zelil" batıla karşı "aziz"; kendisine eziyet edene karşı kinini bastırır. Rabbine isyan edene karşı şiddetle buğzedir.

Sefihe sükutla, alime kabulle cevap verip mukabele eder. Teslimiyetçi, riyakar olmadığı gibi, kavgacı, kibirli, kıskanç, kinci, sefih, soğuk, kaba, katı, lanetleyici. gıybet eden, sövücü de değildir.

Kardeşlerinden, Rabbine itaat ve ibadet üzere olan ve O'nun yasakladığından kendisini alıkoyanlarla beraber olur. Şeninden emin olmadığı kişiye karşı dinini korumak için güzel davranır. Kalbi hile, kıskançlık, aldatmacadan arınmıştır. Müminleri hatalarından dolayı mümkün mertebe mazur görüp, kalbinde onlara karşı "güzel birzan" taşır; Allah'ın, kullarından birisine vermiş olduğu nimetlerinin zevalini istemez, kendisine kötü davrananın cehaletine karşı şefkatle, yumuşaklıkla karşılık verir. Başkasının cehaletini görüp hayrete düştüğü zaman, kendisiyle Rabbi arasında bilmediği konularda cehaletinin daha çok olduğunu hatırlar.

İnsanlar, ondan bir kötülük gelmeyeceğinden emindirler. Hainlik yapmayacağı için de kendisinden korkmazlar. İnsanlar ondan emin ve huzur içindeyken, o nefsiyle mücahede içindedir...

ALTINCI BOLUM

ALİMİN ALLAH'A KARŞI AHLAKI

Şimdiye kadar zikrettiğimiz hususlar, yani alimin sahip olması gereken yüce ahlakın tümü, ikram sahibi olan Allah'ın nimet ve yardımıyla kendisine verilmiştir. Bir kimsenin Rabbine karşı olan edep ve takvasından ötürü bu ilahi yardıma mazhar olarak, anlattığımız yüce ahlak ve sıfatlara sahip olması; Allah'ın onun kalbine ulaştırıp lezzetini tattırdığı ilimle onu şereflendirmesinden, kendisini salih bir kul olarak seçmesi, peygamberlerin ilmine varis yapıp, kendi dostlarının gönül sevinci, katı kalplilerin kalplerinin tabibi kılmasından daha azametli bir husustur.

Allah'ı zikredip Oba şükreden, daima zikirle kalbine imanın lezzetini tattıran Rahman olan Rabbini arar. Allah'ın nzası için nefsi ile girdiği şiddetli mücahede ve mücadeleye rağmen, kendiğini güzel amel işleyemediğinden Ötürü hatalı ve günahkar sayar.

O, Allah'a sığınmış, kuvvetini O'ndan almış, O'na güvenmiştir. Allah'tan başka kimseden korkmaz. Bütün varlık karşısında Allah ona yeter. (*) O herşeyinde Allah'a muhtaç ve huzuru yalnız Gramladır. Onun yalnızlığı, Rabbinden gayrisinin onu meşgul edip, O'ndan uzak kılmasıdır. İlmî ziyadeieştikçe Allah'ın hüccetinin kendisi hakkında daha da güçleneceğini bildiğinden korkar, geçmiş salih amellerinin dahi kabul edilmemesinden endişe duyar.

Allah'ın kelamını tilavetten gayesi Rabbinin ne dediğini anlamaktır. Allah Rasulü (s.a.v)'rünün sünnetine gelince bundan gayesi de, hidayete erdikten sonra dalalete

sapmamak için fıkıh bilgisi elde edip kendisine vacib olan emirleri yerine getirip zayi etmemekîir.

Kuran edebiyatı edeplenir. Dünyanın izzeti uğrunda ne dünya ehliyle rekabete girişir, ne de zilletinden ürker. Yeryüzünde tevazu, sükunet ve vakar ile yürür. (**)

Kalbi daima "anlamak ve ibret" almakla meşguldür. Kalbinin Allah'ın zikrinden hali (boş) olması, onun için büyük bir

(*) 'Allah kuluna kafi değil midir?' (Ez- Zümer: 36)

(**) "İşle o ahiter yurdu, onu yeryüzünde üstünlük taslamayı istemeyip, fesad çıkarmayanlara veririz. (1yi) Sonuç Allah'tan takva ile korkanlarındır," (El- Kasas: 83) "Rahman'm kulları ki onlar yeryüzünde alçakgönüllülükle yürürler. Cahiller onlara sataşınca (tarüşm-ayıp) selamet içeren söz söylerler, l' (El- l;urkan: 63)

musibettir. Allah Teala ^ a kalp huzuru içerisinde itaat etmediği an kendisini apaçık bir hüsrân içinde görür.

Allah'ı zikredenlerle Allah'ı zikreder. Gafillerin sözlerinden ibret alır. Nefsinin ıslahını bilir.sürekli nefsinin hatalı görür. O bu seviyeye gelince -artık- ilimleri kavramada geniş bir ufka erişmiş, kalbine idrak melekeleri dolmuştur. O, bu haliyle "el-Hayyu'î- Kayyum"dan haya eder. Her işinde, Allahla beraberdir. O'na kavuşmuş, başkasından ayrılmıştır.

Birisi "Bütün bu anlattığın ve alimleri kendisiyle vâsfettiğin sıfatların, Kur'an, Sünnet veya Eserden aslı var mıdır?" diye sorarsa; deriz ki: "Evet vardır, dediklerimize delalet eden delilleri şimdi zikredeceğiz inşaallah..."

Allah Azze ve Celle: "De ki; ' Ona iman edin veya iman etmeyin. Ondan önce kendilerine ilim verilenlere Allah'ın ayetleri okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar. Ve derler ki: Rabbimiz seni tenzih ederiz. Rabbimizin va'di mutlaka yerine getirilir. Ağlayarak yüzüstü yere kapanırlar ve bu (Kur'an) on-lann korkusunu (saygısını) artırır." (El- İsrâ: 107-109)

Görüyor musun, Allah alimleri nasd korku, itaat ve kendine karşı boynu bükük olmakla vâsfediyor?

Ebu Bekr b.Şeybe anlatıyor: Musîr'den, o da Abdullah et-Teymi'den işittim, şöyle diyordu: "Kime kendisini ağlatmayan ilim verilmişse o kendisine faydasız bir ilim verilmiş olmaya daha layıktır. Çünkü, Allah Azze ve Ceîle alimleri şöyle vâsıflandırmıştır: "Ondan Önce kendilerine ilim verilenlere Allah'ın ayetleri okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlardı." (El- İsrâ: 107) ayetini ve devamını okurdu.

Avn b. Abdullah, Abdullah b. Mes'ud (r.a)'dan rivayet ediyor: "İki meraklı hiç doymaz; birisi, ilim sahibi, diğeri dünya malının, sahibi... İkisi de birbiriyle denk değildir. İlim sahihi ilim talep ettikçe Allah'ın rızasını kazanır. Dünya malının sahibi - kazandıkça- tuğyanı artar." Sonra Abdullah b. Mes'ud (r.a) şu ayeti kerimeyi okudu: "Allah'tan ancak kullarının alim olanları korkar." Sonra diğeri (dünya malının sahibi) için de şu ayeti okudu: "Hayır, insan (güçlenip) muhtaç olmadığını görünce azar." (El- Alak: 6- 7)

Cafer b.Süleyman diyor ki;Matar El-Verrak: " Kime hikmet verilmişse, ona çok hayır .verilmiştir." (El- Bakara: 229) ayeti kerimesini açıkladığı zaman "Bize ulaşmış, olan bilgilere göre hikmet, Allah korkusu (takva ve saygı) ve bunun ilmidir." derdi.

Abdullah b. Mürre (el- AYNes), Mesniktan; "Alim kişiye ilini olarak Allah'tan korkması, cahil kişiye de cehalet olarak ilmiyle böbürlenmesi yeter." dediğini rivayet etmektedir.

El- Evzai, Yahya b. Kesirî şöyle derken işittim diyor: "Alim Allah'tan korkandır, Allah korkusu vera'dır."

' Hammad b. Zeyd anlatıyor: Eyyub'dan duydum, şöyle diyordu: "Alim Allah'a karşı alçakgönüllülüğünden Ötürü başının üzerine toprak koyar."

Abdullah ibnul Mübarek, Zaide'den o da Hişam'dan, Hişam dael- Hasan'dan(el-Basri'den) rivayet ediyor: "İnsan

ilim talep etmeye başlayınca, bu hemen onun huşuunda, gözünde, dilinde, elinde ve zühdünde görülmeye başlar. Hatta insanın, ilmin bir kısmını talep edip, onunla amel etmesi.kendi-sine dünya ve İçindekilerin verilmesinden daha hayırlıdır. Dünya bile onun olsa, unu ahiret için kullanır.

Asım b. Damra, Ali b.Ebi Talib'den naklediyor: "Size gerçek fakihten haber vereyim mi? İnsanları Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşürmeyen, onlara günah işlemek için ruhsat vermeyen, Allah'ın mekrinden (imtihanından) onlara güven içinde oldukla-ını ihsas ettirmeyen ve Kur'an'ın hükmü varken başkasına mey-iletmesine fırsat vermeyendir. Fıkıhstz bir ibadette, anlayışsız bir ikih bilgisinde, tedebbürsüz bir okuyuşla hayır yoktur."

Matar el- Verrak naklediyor: "El- Hasanul- Basriye bir me-lsele sordum; o da o mesele hakkında bildiğini söyledi. Ben, "Ey]Eba Said, fukaha senin görüşlerini reddedip sana muhalefet ediyorlar" deyince, El- Hasan; "Annen seni yitîrsîn, acaba sen j hiç fak İh gördün mü? Gerçek fikhî elde etmiş olan fakihin ne olduğunu bilir misin?Fakih, vcra Sahibi, zahid ve kendinden aşağıda olanlara karşı - küçültücü- alaycı tavırlar takınmayan, kendinden üst seviyede olanı çekiştirmeyen

ve Allah'ın kendisine öğrettiği ilim karşısında da dünya hurdası (malı) almayandır." dedi.

Sufyanu's- Scvri İmranul Minkavi'den naklediyor ve diyor ki: "Günün bîrinde, ey Eba Said, fakihler böyle söylemiyor dedim.Bana "Yazıklar olsun, sen acaba fakih. bir kimseyi hiç gördün mü? Fakih ancak dünyada zühd sahibi, ahireti dileyen ve diniî meselelerinde basiret sahibi olup, Allah'a daima ibadet eden kişidir." diye cevap verdi.

Vehb b. Münebbih diyor ki: "Beni Sehm kabilesinin meclisleri hakkında Kureyşten bazı kimselerin tartıştıkları ve seslerinin yükseldiği haberi geidi. İbn Abbas: "Kalk bizimle, şuraya bir gidiverelim." dedi. Kalktık, tam tartışmanın olduğu meclise varmıştık ki İbn Abbas durdu ve bana; "Onlara -o- gencin Eyyub (a.s)'a söylediğini ve Eyyub'un da nasihatlerinde söylediği sözleri hatırlatır mısın?" dedi. "Ben de; o genç adam Eyyub (a.s)'a şöyle dedi diye söze başladım: "Ey Eyyub Allahın azametini ve ölümü hatırlamada, senin dilini susturacak, hüccetini kıracak birşey yok mu sanıyorsun? Bilmiyor musun Allahın öyle kullârı vardır ki onlar ne hasta ve ne dilsiz olmadıkları halde ^ Allah, korkusu onlâri sükut ettirmiştir.Halbuki onlar şerefli, fesahat ve, belagat sahibi, akıl ehli Âllah ı ve O'nun ayetlerini en iyi bilen-lerdir fakat onlara Allah'ın azameti hatırlatıldığı zaman kalple-ri O'nun korkusundan çatlar, dilleri körelir, akılları ve davra-nışları Allah'ın azameti ve heybetinden darrnadığın olur. Bu hallerinden uyandıkları zaman, temiz amellerle Allah için yeryüzünde alıkonulurlar. "

Yaptıkları birçok ameli Allah için çok görmezler. Onun İçin amelin azına da razı olmazlar. Onlar çok nezih, "Birr" sahibi olmalarına rağmen, kendilerini zalimler, hatalılar, zaman ve emanetlerine hiyanet edip, ifrat içerisinde olanlardan sayarlar. Gerçekten firaset sahibi, güçlü, her hale uyum sağlayan mızrak gibidirler ve daima ciddi bir biçimde amel ederler. Cahiller onları hasta gibi görürler, halbuki onlar hiç hasta değildirler.

Fakat onların hali öyle dağınık görünür; çünkü bu kimseleri çok büyük bir iş sanp kuşatmıştır." *)

Bu haberlerin hepsi daha önce de fakihlerin sözkonusu ettiğimiz vasıflarına işaret etmektedir.

Bir kimse "Niçin alimler ilimlerine rağmen bu kadar şiddetle kendilerine acıyıp korkuyorlar?" derse cevaben şöyle denilir: "Çünkü onlar Allah Teala'nın, elde ettikleri ilimle amel edip etmediklerini onlara hesap günü soracağını bildikleri İçin bu derece O'ıdan korkarlar ve Allah'ın hesabını daima gözlerinin önünde bulundururlar. (*) Bunun için de nefislerini bu korkuyla eğitir ve her işlerinde Allah'a güvenirler."

Birisi; "Alimler ilimlerinden ve bu ilimle nasıl amel ettiklerinden dolayı hesaba çekilecekler diyorsun." derse ona; "Evet, Öyledir!" denir. "Peki alim olan kişinin, anlattığın sıfat ve ahlakı duyduğu zaman, gaflet uykusundan uyanmasına vesile olacak birşeyler söylesene derse, biz de ona; "İnşaallah birazdan bu sorduğun soruların cevabını vereceğiz." deriz.

(*) Herkese yaptığıının kargılığı verilir. O (Allah) onların yaptıklarını çok İyl bilendir. (Ez-

Ziimer: 70)

" Her insanın amelini boynuna dolarız. Kıyam E t gününde (onu) kitabın ı gözlerinin önüne

açılmış olarak görür. Kitabını oku. Bugün besap sorucu olarak senin nefsin yeter." (Kl-

İsra: 13- 14)

' Onlar ki iman eltiler, soylan da imanda kendilerine uydu; (onlan cennete koyunca)

z ü rri y e [Itrini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de hiçbirs.ey eksiltmedik, iler

nefis kendi kazandığının rehin esidir." (Et- Tur21)

YEDİNCİ BOLUM

ALLAH'IN ALİMLERE İLİMLERİNDEN VE

O İLİMLE NE YAPTIKLARI HAKKINDA

HESAP SORMASI

Muaz b. Cebel, Allah'ın Rasulü (s.a.v)'nün şöyle dediğini rivayet ediyor: " Kıyamet günü şu dört hasletten hesap sorulmadıkça kulun ayağı (cehenneme) kaymaz; Ömründen ve onu nerede yokettiğinden, gençliğinden ve onu nerede eskittiğinden, malından ye onu nereden elde edip ne için infak ettiğinden, ilminden ve o ilimle ne yaptığından." (25)

(25) * Et- Tirmizi, es- Sünen; c.4/ 2416

* Ki- Munziri, et- Tergib vel- Tertıib; c.11 sn: 125 (5] Ebu Berzetil- Eşlemi ve Muaz b.

Cebel'den. Et- Tergib \ç; "Hisal" lafzı zikredilmeden rivayet edilmiştir.

Abdullah b. Mcs'ud'dan (Beş haslet ibaresiyle) imam Abdulazım b. Abdulkavi el- Munziri

bu hadis İçin, et- Tirmizi'nin "Hasen" dediğini nakleder. Hadisin bütün senedlcrindtn

anlatıldığına göre hadîs, "Hasen Sahih"tir.

Aynı hadisi Ebu Berze (r.a) Allah'ın Rasulü (s.a.v) nden rivayet ediyor: "Kıyamet günü kul dört geydcn sorulmadan İki ayağı (cehenneme) kaymaz. Ömründen ve onu nerede yok ettiğinden, İlminden ve onunla ne yaptığından" sonra hadisin geri kalan kısmını rivayet etti. (26)

Abdullah b. Abbas'ın Allah'ın Rasulü (s.a.v)b.den naklettiği diğer bir rivayette; "Ademoğlu şu beş hasletten hesaba Çekilmedikçe ayaklan kaymaz: Ömründen ve onu nerede yokettiğinden, malından ve onu nereden kazanıp ne için harcadığından, gençliğinden ve onu nerde eskittiğinden ve bildiği ile ne yaptığından." (27) buyurulmaktadır.

Abdullah b. Akim anlatıyor: "Abdullah b. Mes\ıd (r.a)'u Küfe'de mescidde sohbet ederken duydum. Bize hitap etmeden Önce yemin ederek söze başladı ve şöyle dedi: "Allah'a yemin ederim ki, sizden her birinizle Rabbi. birinizin gece ayın ondör-dünde dolunayla haşhaşa kaldığı gibi başbaşa kalacaktır. Sonra üç kez: 'Ey ademoğlu seni bana karşı aldatan neydi, göndermiş olduğum elçilerime nasıl karşılık verdin, öğrendiğinle nasıl amel ettin?*' diye sorar." (*)

(16) Et- Tirmizi, Kitabı Sifatıl- Kıyameti, Babun fil- Kıy amel; 2416. (Abdullah b. Meslıd) rivayeti el- Munzîri, et- Terğib ve t- Terhib: c.l/sh: 1'25 (S) (27) 25 nü, 1 u dipnottaki açıklamalara bkz.

(*) 'Ey Resul, onlara kendisine ayetlerimizi veripte sonra O ayetleri inkar ederek ondan sıyrılıp çıkan ve şeytanın peşine taktığı o kimsenin haberini oku. Eğer dikseydik onu ayetlerimizle yüceltirdik. Fakat o yere çakıldı (kaldı) ve hevasma uydu. Onun misali köpeğin durumuna benzer; üstüne varsan, dilini çıkarp solur, onu kendi haline bıraksan dilini sarkıtıp solur. İşle ayetlerimizi yalanlayanların misali budur..." (el-A ^ af: 175- 176)

Humeyd b. Hilal, Ebu'd- Derda (r.a)'dan naklediyor: "Benim en çok korktuğum şey, hesap için çağrıldığım zamandır. O gün 'Sen dünyadayken öğrendiğinle ne yaptın?' denilecektir.1'

Habib b. Ubeyd, Ebu'd- Derda (r.a)'dan şöyle dediğini nakleder: "Öğrendiğin ilimle amel etmedikçe alim olamazsın!"

Amr b. Kays diyor ki, A'ta bana anlattı: Bir genç vardı, müminlerin annesi Aişe (r.a)ye gider, ona çeşitli sorular sorardı. O da bu gencin sorduklarına cevap verirdi. Yine günlerden birgün, Aişe (r.a)"ye gelip soru sormuştu, Aişe (r.a): "Ey oğul, acaba sen bundan önce işittiğinle amel ettin mi?" diye sordu. Genç: "Hayır, Allah

adına yemin ederim ki etmedim, ey anneciğim l' dedi. Aişe (r.a): "Ey oğulcağız. o halde ne diye bizim ve kendinin aleyhine Aliah'ın hüccetlerini çoğaltıyorsun?" diye kargılık verdi.

Meymun b. Mehran, Ebu'd- Derda (r.a)hın: "Bilmeyene bir kez, bilipte bildiğiyle amel etmeyene yedi kez yazıklar olsun!" dediğini nakleder.

Öyleyse -kim bu- anlatılanları düşünürse, ilmine acır ve onun yarın kendi lehine dcğii, aleyhine olacağından korkar. İlmine acıyınca da nefsinin (heva ve hevesini) kötüler ve gerçek ahlakının şimdiye kadar izah etmeye çalıştığımız ahlak olduğunu bilir. Bizi ve sizi doğru söz ve doğru yolda muvaffak edici olan ancak Allah'tır.

SEKİZİNCİ BOLUM

İLMİYLE FİTNEYE KAPILAN CAHİL ALİMİN AHLAKI

Şimdiye kadar ele aldığımız bölümlerde üzerinde durduğumuz husus, Allah'ın Rasulu (s.a.v) nün, ashabının (r.a) ve müs-lumanları n imamlarının ilmmini zahiriyle bilip, bu ilmi, övünç, gösteriş, cedel, tartışma aracı edinerek zenginlerin nimetinden yararlanmak ve dünyayı elde etmek için padişahların ve onların uşaklarının meclislerine sokulan ve kendisini alimlerden zanneden kimsenin ahlakının, cehalet ve zulüm ehlinin ahlakı olduğu idi. O fitneye kapılan her insanın saptıncısıdır. Dili alimlerin dili, ameli sefihlerin amelidir.

A. İbnül- Mübarek, Eyyub es- Sehti yani'den, o da Halid b. Dureykten, o da İbnü Ömer (r.a)'den Allah'ın Rasulü (s.a.v)hün şöyle dediğini rivayet ediyor: "Kim Allatılan gayrisi için ilim öğrenir ve onunla Allah'tan başkasını dilerse cehennemde oturacağı yeri alsın."(28)

Cabir h, Abdillan (r.a) diyor ki: "Allah'ın Rasulü (s.a.v) şöyle buyurdu: "Alimlere karşı övünmek, sefihlerle tartışmak ve meclisleri kendinize bendetmek için İlim (iğrenmeyinİz.Kim böyle yaparsa (ona) ateş (var)dır, ondan sakınsın." (29)

Kab, babası Malikten rivayet ediyor: "Allah'ın Rasulü (s.a.v)'nün şöyle dediğini duydum: "Kim ilmi, alimlerle çekışmek, sefihlerle cedefleşmek ve insanların teveccühünü kazanmak için isterse, Allah onu ateşe sokar." (30)

Ebu Hureyre (r.a), Allah Rasulü (s.a.v)bün şöyle dediğini rivayet ediyor: "Kıyamet günü azabı en şiddetli olan insan ilminin kendisine yarar vermediği alimdir." (31) (*)

Ebu Hureyre (r.a) yine Allah Rasulü (s.a.v)'ünden şu sözü duyduğunu bize nakicdiyor: " Kıyamet günü insanların en şiddetli azap görecek olanı, ilminin kendisine hiçbir yarar

(28) * İbn Mace, el- Mukaddime, Babul- İntifai bil- İlmi vel- Amcllbihi: 252; İbn Macc, 258 no. lu hadîs yine Abdullah b. Ömer'den "kim dilerse" lalayla,

(29)* İbnMacc, ts- Sünen; el- Mukaddime, Kabul- İntifai bil- İlmi vel- Ameli bihi.25J. (!il- Heysemi Mecnıau:- ZevaicTde Sadisin ravilerinin "sika" olduğunu zikreder.)

* El- Münkiri, d- Terğib vel- Tethib: c.1, sn: 116 (3)

(30) İbn Macc, es- Sünen; el- Mukaddime, Babul İntifai bil- İlmi ve l- Amcti bini: 253 (Abdullah b. Ömer'den, bu lafı ^ et- Tinnizihindir.

* l-l- Munziri, et- Terğib ve ^ - Tcrblb: c.1, sn: 116 (2) Hadisi Ebu Hureyrc, Cabir ve Abdullah b. Orner de rivayet eden sahabiler arasındadır. ' El Bcğevi, Mesabihu s- Sunne, c.1/ 172.

(31) * El- Munziri el- Terğib vel- Tcrhib: c. 1 ,sh: 126. Ebu Hureyre'dçn. et- Taberani, el-

Mu'cemu's- Sağır.

(*) "Heva ve hevesini ilah edinen ve Allahın, (yanındaki) bir bilgiye göre saptırdığı.

94

sağlamadığı kişidir." (32)

Enes (r.a)'ın rivayetinde Allah'ın Resulü (s.a.v): "Zamanın sonunda cahil abidler ve fasık alimler olacaktır..." (33) buyurdu.

Sufyanu's Sevri (rh.a) anlatıyor: "Denir ki cahil abidin ve facir alimin fitnesinden Allah'a sığının, Çünkü bu ikisinin fitnesi tüm fitneye kapılanların fitnelerinin aslıcJır."

Abdurrahman b. Yczid b. Cabir anlatıyor. "Mckhul'u ko-

İ üşürken duydum, diyordu kî; 'İnsanlar/m başına güleceğinden öz edilen felaket, onların alimi eşek leşi gibi kokuşmuş ol-naymcaya kadar gelmez."

El- Abbas ibnul- Velid b. Mezid, bahası (Mezidlın) dilinden ivayel ediyor: "Eskiden ibadet yapmaktan başka bir gaye için Hm öğrenene ve şüpheler sebebiyle harijmi helal kılana yazıklar)lsun denirdi."

Abdullah b. Mes\ıd (r.a) alimlerini şöyle azarlamış ve onlara; "Vchb bin Müncbbihten duydum, diyordu ki Allah Ben-i İsrail'e ^ öyle demişli: 'Din dı ^ ı gayelerli; fıkıh öğrenimi yapıyor

amel etmemek için ilim elde ediyorsunuz, ahiret ameliyle iünyayı satın alıyor, kuzu postu giyiyor, (iğinizde) kurtların içimliğini gizliyorsunuz. İçtiğiniz sudaki çöpten kendinizi ko-

Llağmı ve kalbini mühürlediği, gölünün üstüne de p;,de çektiği fcimscyı gördün mür! gimdi ona Allah'tan sonra kim doğru yolu gösterecek, düşünmüyor musunuz?" (£1-

asiye: 23) _32)31 no. ludipnolabkz.

' (33) ' Es- Suyuti, el- Camiufe- Sağır; 10019 (Ebu Nnaym\ın Hflyesî ve el- Mustedrekten naklen)

ruyup sakınıyor, fakat dağlar gibi haram yiyorsunuz. Dini, insanlara dağlar kadar ağır gösterip, namazı uzatıyor, beyaz elbiseler giyiyor, yetimin ve dulun malını yiyorsunuz. İzzetime yemin ederim ki, sizi öyle bunaltıcı bir fitne İle vuracağım ki, akli başındakinin akli, hikmet sahibinin de hikmeti şaşıp kalacak..."

El- Fadl b. Zeyad anlatıyor: " El- Fudayl'dan duydum diyordu ki; 'Alim iki kişidir: Dünya alimi, ahiret alimi; dünya aliminin ilmi menşur (yaygın), ahiret aliminin ilmi mestur (gizli)dur. Siz ahiret alimine uyun ve dünya aliminden kaçın; sîzi şükrüyle yoldan çıkarmasın.'Sonra şu ayeti kerimeyi okudu: "Hahamların ve ruhbanların çoğu insanların mallarını batılla (haram yolla) yerler ve Allah'ın yolundan insanları uzaklaştırırlar." (Et- Tevbe: 34) Hahamlar; alimler, ruhbanlar, abidlerdir. Sonra sözlerine şöyle devam etti: "Sîzin çoğunuzun öyle giysileri var ki Muhammed (s.a.v)'in giyim ve giysisinden çok, Kisranın, Kayser'in giysisine benziyor. Allah'ın Rasulü (s.a.v), ne bir kerpiç üzerine bîr kerpiç ve ne de (binalar kurmak) için bir kamışı, bir kamışın üzerine koymadı. Fakat onun için Allah indinden gelen İlim yüce kılındı. O sadece bu uğurda kollarını sıvadı."

Allah bilir, El- Fudayl, "Fukaha çok, fakat hukcma azdır." diğeri bir ifade ile, alimlerden ilimlerini dünyadan koruyup, ilmiyle ahireti isteyen azdır, alimlerden birçoğu ilimleriyle fitneye kapı açmışlardır. "Hukema" (hikmet sahipleri) azdır. Sanki (el Fudayl) ilmiyle ahireti dileyen alim aziz (çok nadir bulunan) bir insandır." demek istiyor.

Said b. Yesar, Ebu Kureyre (r.a)'den, Allah Rasulü

(s.a.v)'nün şöyle dediğini rivayet ediyor:

"Kim Allah'ın rızası için talep edilen bir ilmi, sadece dünyadan bir mal (menfaat) elde etmek için öğrenirse, kıyamet günü cennetin kokusunu duymaz." (34)

Abdullah b. Abbas (r.a); "Eğer iim ehli, ilmi koruyup onu ehline bırakmış olsalardı, zamanlarında yaşayan insanların üzerinde, onları İdare eden efendileri

olurlardı. Fakat onlar, dünya ehlinin ellerindeki dünyalıktan -birşeyler- elde edebilmek için ilmi tahrif ettiler. Böylece aşağılık bir duruma düştüler. Ben Nebinizi (s.a.v) şöyle söylerken işittim: "Kim tüm tasalan tek tasa; ahîret tasası kılarsa, dünya tasasına karşı Allah ona yeter. Kimin de, dünya ahvali tasalarını çoğaltırsa, Allah dünya vadilerinin hangisinde helak olursa olsun onunla ilgilenmez." (35)

İsa b.Sinan, Vehb b. Münebbih'in Ata el- Horasani'ye şöyle söylediğini duydum diyor: "Bizden önceki alimler, ilimleriyle başkalarının dünyalıklarına ihtiyaç duymuyor ve onların

(34| * İbn Mace, es- Sünen; el- Mukaddime Babul- İDÜfaİ bil- İlmi vel- Ameli bihi: 2501

* El- Beğevi, Mesabihu's- Sunne; c.lf 173

* Ahmed b. Hanbel, Müsneİ: c.2/ 338 (Ebu Hureyrehin Müsned'i)

* Ebu Davud, es- Sünen; c.4/3664.

(35) * İbn Mace, es- Sünen: El- Mukaddime; Babul- Tılifai bil- İlmi vel- Ameli bihi: 257. Ebu Bekr b. Ahmed b. Amr b. Ebi Asım, Kitabu'z- Zuhtİ: Kahire, Darlık- Turas, Thk: Dr, Abdulali A. Hamid, 1407/ 1987 sn: 80,81 (Abdullah b. Ömer'den; 'Kim bulun üzüntülerini (kederlerini) lek hüzn (ahirei hüznü) haline getirirse, Allah onu dünyasının ve ahiretinm üşüntüsünden korur ve onun zenginliğini kalbine koyar (kalbini zengin kılar). Kimin de u'ziinlülere çoğalırsa, dünya vadilerinin hangisinde helak olursa olsu, Allah onunla ilgilenmez." lafzıyla.

dünyalarına meyletmiyorlardı. Bunun için de dünya ehli, onların ilmini eide edebilmek gayesiyle dünyalıklarını alimlerin ilminin yolunda harcıyorlardı. Bugün, bizden olan alimler, dünya ehlinin dünyalığına sahip olmak gayesiyle ilimlerini kullanıyorlar. Böyle yapınca da dünya ehli onların, ilmi kötü bir makama koymalarından dolayı, ilimlerine tenezzül etmeyip onlardan yüz çevirdiler. Sakın sen ol, sultanların kapışma kul olma; çünkü onların kapılarında öyle fitneler vardır ki, bu fitne develerin konakladıkları yerler gibi kokar. Sen onların dünyasından ne kadar elde etmişsen, onlar da senin dininden o kadarını senin elinden almışlardır."

Alimlerin dünya fitnesine kapılmalarından, bizden önceki zamanda böyle korkulursa, bizim zamanımızda nasıl olacağını siz düşünün. Ancak Allah'tan yardım istenir. Alimler, büyük fitnelere maruz kalmalarına rağmen, hâlâ gaflet içindedirler.

Ed-Destuvaİ diyor ki: l'Elimc geçen bir kitapta İsa b. Meryem (a.s)'in şu sözlerini okudum:

"Rızkına buğzedip beğenmeyen, sahip olduğu makamı hakir görüp, ilminin Allah m ilminden ve kudretinden olduğunu bilen kimse, bu haliyle nasıl ilim ehlinen olabilir ki?"

Allah'ı, kaza ve kaderinde ittiham eden, başına gelen birşey-den hoşnut olmayan, yolculuğu ahirete doğru iken, kendisi dünyaya yönelen kişi nasıl ilim ehlinen olabilir?

Sonra, dünyasını ahiretine yeğ tutan ve dünyaya karşı olan rağbeti ahiret sevgisinden daha çok olan kişi nasıl ilim ehlinen olur?

İlmi, amel etmek için değil de, insanlarla tartışmak gayesi ile talep eden nasıl olur da ilim ehlinen sayılır?

Abdussamed b. Yezid diyor ki; "Ei- Fudayl b. İyad'dan duydum diyordu ki; "Allah Ceñie ve Âlâ mütevazi alimi sever, cebbar (zorba) alime buğzeder, kim Allah için tevazuda bulunursa Allah da ona hikmeti miras olarak verir."

Zuheyr b. Muhammed diyor ki, Hedbe bize Zazan'dan o da Malik b. Dinar'dan haber verdi: "Siz soğuk ve kurak bir zamandasınız; sizin zamanınızı (gerçek anlamda) ancak gereğiyle basiretli olan(lar) anlayabilir. l'

Siz alimlerin kokuşmuşluğunun arttığı bir zamandasınız; dilleri ağızlarında şişmiş ahiret ameliyle dünyayı istemektedirler. Nefislerinizi kurtarmak için onlardan sakının. Sakın sizi ağlarına düşürmesinler! " Ey alini, sen alimsin ve İlmînle karın doyuruyorsun hal\ Ey alim sen alimsin ve ilminle övünüyorsun ha! Ey alîm sen alimsin ve ilminle dünya malı artırmak istiyorsun hal Ey alim sen alimsin ve ilminle insanlar üzerinde üstünlük taslıyorsun ve onlara yerli yersiz dil uzatıyorsun ha! Ey alim eğer sen gerçekten bu ilmi Allah için dilemiş olsaydın, bu niniyet sende ve senin amelinde görülürdü."

Birisi derse ki; "Öyleyse bize ilimleri kıyamet günü aleyhlerine hüccet olarak gelecek alimlerin vasıflarını tarif et ki, İlim adamı diye gösterilen adamların dış görünüşlerine bakıp al-danmayalım, onların amellerinden ibret alalım, onlardan ilim ehlinin ahlakına yakışmayan birşey zahir olunca bunu bilip sakıalım ve gizledikleri kötü ahlakın, zahir amellerinden daha çirkin olduğunu idrak etmiş olalım! Bunun bir fitne olduğunu ve onların içine düştükleri bu fitneye düşmemek için kendilerinden sakıalım! Bizi doğru yola ulaşmada muvaffak kılan Allah'tır."

Buna cevaben biz de, "evet" diyerek bu kişilerin ahlakım tanıtmaya çalışacağız. İlme intisap eden kişiler bunu duyunca kendilerine gelsinler ve durumlarını yeni baştan ele alıp düzene koysunlar.'

Eğer alim kişinin kendisinde, böyle sevilmeyen ahlaktan bir nebze varsa, Allah'a istiğfarda bulunsun ki, kısa zamanda ilim ehlinin ahlakına yakışan ve kendisini

Allah'a yaklaştıran ahlaka sarılıp, onu Allah'tan uzaklaştıran ahlaktan uzak kalabilsin...

Bu alimin ahlakına şimdiiik birazcıkta olsa işaret edelim:

Bu kişi, ilmi tahsil ederken başboşluk, dalgınlık ve gaflet içindedir. Yaptığı şey, ancak ilimden heva ve hevesine hoş ve cazip gelen şeyleri öğrenmektir.

İlim renmekten maksadı, ilmi öğrenmenin kendisine " farz" olduğu, Allah'a nasıl ibadet edip, haramlardan nasıl sakınmak gerektiği olmadığından, onun gayesi çok bilmek ve kendini ilim talebelerinden göstermektir.

Hedefi, kendi nefsinde ilmi birşeylerin bulunuyor olmasıdır.Bu ilmi elde edince davranışlarını daha nazik gösterir. Hangi ilim ona halk arasında mal, şöhret ve şeref veriyorsa, hemen onu öğrenmeye ve elde etmeye koşar.

Hangi ilim de ona Rabbi ile kendi arasındaki "ibadeti ve vacıbatı" tanzim ediyorsa, onu ağır görür ve renmez. Bu

bilgilere çok muhtaç olduğu halde öğrenmeyi terkeder.

Bir ilmi öğrenmek için onu dinlemesi kendisine ağır gelir. Dinledikten sonra, bu kez de onunla amel etmek zoruna gider ve yine ameli terkeder, üzerine düşen görevi yapmaz, kulak vermek için sarfettiği gayreti, amel etmeye harcamaz!..

Bu, gerçekten büyük bir gaflettir. İlmi bir meseleden birşeyi duymadığı zaman çok üzülür. Bu fırsatı kaçırdığına çok yakındır. Halbuki duyup öğrendiğinden ötürü, kendi hakkında çoğalan hüccetleri düşünüp bununla amel etmediği için üzülmesi gerekirdi. Gösteriş için ilmini yayar, cedel için mnazarasında delil ve hüccet serdeder ama, ne yazık ki bu, ona sadece günah kazandırır. Bu tür mnazaralardan gayesi, belagat sahibi olduğunun bilinmesidir. Bunun ardındaki arzusu, kendisiyle tartışanı, hakkı (doğruyu) söylemiş olsa da hataya düşürmektir. Çünkü kendisiyle tartışanın hakkı söylemesi onu zer.

O yle gayretkeştir ki, şeytanı sevindiren şey onu da sevindirir. Rahman'ın sevdiğinden nefret eder, mnazaralarında karşısındakine insafsızca davranan kişi onun hoşuna gider.

Hasmına değil getirirken, kendi hatasını bilmesine rağmen zalimce davranır, bilinip bundan rezil olmaması için kendi hatasına yaklaşmaz. Sevdığine fetvalarında ruhsatla fetva verirken, sevmedikleri ve kendisi gibi heva sahibi olmayanlar fetva istediği zaman, onlara karşı çok şiddetli fetvalar verir. Fıkhi bazı görüşleri kötüler. Eğer sevdikleri, bir konuda hüküm veya fetvaya muhtaç olursa, onlara yol gösterir, ondan birşey öğrenen de bu ğrendiğiyle amel eder.

Böylece, bu insanda dünya menfaatleri sevgisinin olduğunu anlarsın. Şayet, yine birisi ondan birşey öğrenmek için gelirse, bu onun için önemsizdir. Ama, ondan öğrenmeye gelen kişi dünyalık bir çıkar peşinde değilse, ahirette kendine hayrı dokunacak birşey için gelmişse bu, onun gerçekten zoruna gider. Böyle bir alim, işlemediği amelin sevabını bekler (*) ve kıyamet gününde öğrenipte amel etmemesinin hesabının çok çetin olacağından korkmaz. Kendi halinde olan bazı insanların, onun kötü hallerini bilmelerine buğzettiği halde, Allah'tan sevap umar.

Ahlaksızlara karşı yağcılığının, Allah'ın gazabını celbede-ceğinden hiç çekinmez. Sözleri hikmet doludur, onu gören de onun hikmet ehlinden birisi olduğunu zanneder.

O, buna rağmen, hikmetle konuşmanın kendi aleyhinde ne kadar büyük bir şahit olduğundan korkmaz. Birşey öğrenirse, bu onun şımarıklığını ve yapmacıklığını daha da arttırır.

Bir ilimde, bir konuyu bilmeye ihtiyacı olsa bile, taassuptan dolayı onu terkeder. Zamanında alimler çoğalır ve ilim ehli olduklarından sözedürse, adının onlarla beraber zikredilmesinden hoşlanır. Alimlere bir mesele sorulup, ona birşey sonılmazsa, diğerlerine soru sorulduğu gibi kendisine de sorulmasından haz duyar.

Halbuki kendisine soru sorulmadığından ötürü, Rabbine

(*) "(Ey Resul) verdikleriyle sevinen ve yapmadıklarından Ötürü övülmek isteyenleri birşey sanına. Sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için acıklı bir azap vardır," (Al-i İmran: 188)

hamdetmesi gerekirdi. Çünkü onun arkadaşlarından birine sorulmuş olması, onu fetva vermekten kurtarmıştır. Şayet alimlerden birisi fetvasında hata edip doğruyu, kendisi söylenmişse, başkasının hatası onun için sevinilecek birşey olur. Oysa gerçekte diğer alimin hata edip yanlış söylemesi, onu üzmelidir.

Alimlerden biri ölürse, insanların onun ilmine muhtaç olacağından ötürü sevinir. Bilmediği konularda kendisine soru sorulursa hırçmlaşır, bilmiyorum diyemez. Öyle ki bu sebepten, bilmediğine, biliyormuş gibi kendisini zorlayarak cevap verir.

Kendisinden başkasının müslümanlara daha çok yararlı olduğunu bilince, onun yaşamasından nefret eder. Diğer bir alim, bir söz söylediğinde insanların da ona uyduğunu, onu bilmeyenlerin onu tanımaya başladıklarını gördükçe kimsenin o alime gitmesini istemez. (*)

(*) Fi- İmam el- Cjazzali (ih.a) diyor ki: "Mesela val7Jn, insanlara ve sultanlara Allah için va'z ettiğinden dolayı, Allandı miri nel tasladığını görürsün... İnsanların onu sevip, ona iltifat etmelerinden ötürü sevinir. O din için başarılı bir amel yaptığından, kendi kendine gıpta eder. Halbuki yağlılarından benzer bir alim dana

çok ilgi çekse ve insanlar ona yönelmiş olsa, bu onu çok üzer ve onu kedere boğar. Eğer o gerçekten Allah'a şükretmiş olsaydı, o alimin, kendi üzerine düşen yükün bir kısmını üstlenmesinden ötürü sevinmesi gerekirdi.

Bununla beraber şeytan onun peşini bırakmaz ve ona şöyle der: "Senin gerçek üzüntün işlediğin sevaplarının feshilmesindendir. Aslında sen onların başka bir alime yönelmelerine kederlenmiyorsun. Senin nasihatlarını ınlıyâp ona uysalardı, onlar da sen de sevap elde edecektiniz. Bu bakımdan sevaplarının salmasından kederlenmen ise 'güzel' bir ameldir. "Zavallı bilmez ki aslında, ahirette sahip olacağı dereceler ve sevaplar dünyada böyle yalnız kalın asından daha iyi ve hayırlıdır.

Şeytan bazı ilim ehlini gurura sürekleyerek ınlaıa şöyle telkinde bulunur ve o; "Eğer benden daha alim ve bu işe layık bir insan çıkarsa çok sevinirini." der .Halbuki o miskin bilmez ki tecrübe ve imtihan olunmadan böyle uluorta konuşmak mutlak bir cehalet ve gururdur.

Çünkü nefis, başına gelecek şeyleri tatmadan vaad vermeye alışktır. Başına hırşcy gelir de kendisini zor durumda bırakırsa vaadinden döner, (el- Gazzali, İhyan Uluru'd-din: c. 4/348)

Hata yaptığını bildikten sonra, o hatasından vazgeçmek ona ağır gelir ve böylece halk arasında mertebesi düşmesin diye hatasını savunur. Padişahlar ve dünyanın uşaklarından dünyalık koparabilmek için ilmiyle onlara mütevazı görünür. Kendi yanlış mantığı ve icad etiğı "teViliylel' dünyalıkları olmayan fakirlere karşı "tekebbürde" bulunur. Yine bu uğurda -sapık- bir teVile sarılarak kendisini alimlerden sayar. Kendini onlara layık görmez. Halbuki onun ameli sefihlerin amelidir. Dünya sevgisi, övölmek, dünya ehli katında şeref ve makam elde etme uğruna dünya ehline kendisini süslü ve güzel göstermeye çalışır. Fakat, o buna rağmen ilmiyle amel edip, ilmini süsleyip güzcîleştirmez.

Kim bu hasletleri tefekkür eder ve daha önce zikrettiğimiz hasletlerden birinin kendi nefsinde olduğunu görürse, artık Air lah'tan haya edip kısa zamanda hakka dönmesi ona vacib olmuştur. Alimin edeplenmcsi için zikrettiğimiz rivayetlerden bazısını burada tekrar eie alacağız:

Habib b. Osman derdi ki: "İlmi öğrenip onu hapsediniz (koruyunuz), ondan istifade ediniz; güzel görünmek için onu öğrenmeyiniz. Öyle sanıyorum ki, ömrün uzadıkça sen de insanın elbisesiyle süslendiğı gibi ilimle süsleneceksin."

Tavus: "Ne öğrenirsen kendin için öğrenmiş olursun. Zira emanet ve sadakat gibi hasletler insanları terkedip gitti." derdi.

Abdurrahman b. Ebi Leyla derdi ki; "Allah Rasulü (s.a.v)hün Ensar'dan 120 ashabına eriştim. Onlardan birisine bir mesele sorulduğunda, arkadaşının kendi yerine cevap vermesini tercih ederdi.

Sufyanu's- Sevri, "Ben fukahamı, her soruyu cevaplandırıp fetva vermekten kerahetle kaçındıklarına şahit oldum. Hiç çare bulamadıkları şeyde fetva vermeleri gerekiyorsa, ondan sonra fetva verirlerdi." derdi.

El- Muafi b. İmran, Sufyan'a (fetvayı) sordum, o da "Alimlerden ve fukahadan öylelerine eriştim ki, kendilerine yöneltilen soruların cevaplandırılmasını birbirlerinin üzerine atarlar ve fetva vermekten kaçınırlardı. Cevap vermekten muaf tutulmaları onların daha çok hoşlarına giderdi." diye cevap verdi.

Umeyr b. Said diyor ki, Alkame'ye bir meseleyi sordum; "Ubeyde ^ e sor." dedi. Ubeyde'yc gittim; "Alkame'ye git l' dedi. Ona "Alkame beni sana gönderdi." dedim. O da "Öyleyse Mes-ruk'a git." dedi. Mesrub'a gittim, o da; "Git Alkame ye sor l' dedi. Ben de, "Zaten beni Alkame Ubeydeye, Ubeyde de sana gönderdi." dedim. "Öyleyse Abdurrahman b. Ebî Leyla'ya gît." dedi. Bunun üzerine Abdurrahman b. Ebi Leyla'ya gittim ve ona sordum, fakat o bunu nefretle karşıladı. Sonra Alkame'nin yanına döndüm ve onun fetvasını seçmek zorunda kaldım."

Bizden öncekilerin söylemiş olduğu bir söz vardır: "Bir topluluğun en cesurları fetva vermeye en cüretli olup ilimde de en cahil olanlarıdır."

Muhammed ibnil Müsenna anlatıyor: Bişr'den duydum, Sufyan'dan şöyle bir söz nakletti: "Kim kendisine soru sorulmasını severse, o kendisine ilmi meseleler sorulmaya ehü değildir."

Muhammed b. Musarrif, Ebu Hamza'nın İbrahim'den (en Nehai) bir sözünü naklediyor: "İbrahim bana, ey Eba Hamza biliyorsun belki bazı meselelerde konuşup fetva verdim. Eğer bir çıkış yolunu bulsaydım hiç konugmazdım. Benim Küfe ehlinin fakihi olduğum şu zaman, kötülüklerin çoğaldığı bir zamandır." dercîi. Ama kendisinden fetva istenince, fetva konusunun vuku bulup bulmadığım sorardı ve ancak emsalini bilirse fetva verirdi. Şayet daha önce bununla ilgili fetva verilmemiş olduğu söylenirse, fetva vermenin ağır sorumluluğundan korkarak vermezdi."

Abdurrahman ibnu'z Zinad babasından, babası da Harice b. Zeyd b. Sabit (r.a)'den haber veriyor: "Zeyd'e bir meselede fetva sorulduğunda "Böyle birşey oldu mu? l' diye sorardı. "Hayır böyle birşey olmadı l' derlerse onlara fetva vermezdi. Eğer bu olay oldu derlerse o zaman fetva verirdi. l'

Musa b. Ali "Babamın şöyle söylediğini duydum." diyor: "Zeyd b. Sabit'e fetva sormak için gelen kişiye Zeyd; "Allah'ın adıyla yemin verirdi. Eğer vallahi bu olay

oldu derse, Zeyd onun sorusuna cevap verirdi. Eğer yemin etmezse onu kendi haline terkederdi."

Amir (eş-Şabi) Mesruktan rivayet ediyor: " (Bugün) Ubeyy b. Kab ile yürüyordum. Yolda adamın birisi 'Ona ey amcam şöyle şöyle olsa ne denir?' deyince Mesruk adama 'Bu dediğin oldu mu?' deyince. adam 'Hayır olmadı.' dedi. Mesruk da adama 'Öyîeyscbu iş oluncaya kadar bizi bundan muaf kıl.' dedi."

Es- Salt b. Raşid, "Tavus'a bir konuyu sordum, beni azarladı

ve şöyle dedi: 'Bu dediğin şey oldu mu?' 'Evet' dedim. 'Allah'a yemin eder misin?' dedi, 'Allah'a yemin ederim.' deyince, dedi ki: Arkadaşlarımız Muaz b. Cebel (r.a)'in söyle söylediğini bize haber verdiler: "Ey insanlar bela sizin başınıza gelmeden, gelmesi için acele etmeyiniz ki sizi dağıtmasın. Eğer siz belanın gelmesi için acele etmezseniz, müslümanların arasında kendinden fetva istenince fetvasıyla bir boşluğu ya da gediği dolduran, ya da konuşunca hak adına muvaffak olan İnsanlar hiç eksik olmaz."

Şimdiye kadar zikrettiğimiz hatalar ve karışık meselelere gelince, alimin bu yanlışlıkları ve meseleleri çözülmez hale getirmekten, -özellikle olmamış şeyler ise- kendini uzak tutması gerekir. Bu ilgilendiği konuların vuku bulması mümkün olmadığı halde, kendini yersiz düşünce, cedel ve tartışma ile meşgul ederse asıl öğrenmesi gerekeni unuttur. Bazılarının diğer bazılarının yanlışlarını araştırıp, birbirlerinin ayaklarını kaydırmayı istemesi ve bunu karşılıklı dilemesi, kesinlikle yasaklanmış olan "çirkin" bir davranıştır.

Bu tür davranış ve istek hiçbir zaman sahibine dini için bir hayır sağlamayacaktır. Öte yandan bu kesinlikle bizden önceki Selef-i Salibinin ahlakı değildir. Onlar birbirlerinin yanlışlık yapmasını istemezlerdi. Birbirini doğru yoldan şaşırtmak da onların arzusu değildi. Bilakis onlar, alim ve akıllı insanlardı. İlim hakkında konuştukları zaman gayeleri nasihat etmektir. Onun için Allah Teala onları ilimleriyle müslümanlar için hayırlı (bir ümmet) kıldı.

Sa'ci b. Ebi Vakkas'ın oğlu Amir, babasından Allah Rasulü (s.a.v)'nün şöyle dediğini rivayet ediyor: "Müslümanların, müslümanlar içerisinde cürmü en büyük olanı, haram kılınmamış bir konuda soru sorup bundan dolayı o meselenin haram kılınmasına sebep olan kişidir." (36)

El Muğirc b. Şube Allah Rasulü (s.a.v)'rünün dedikodu ve çok soru sormayı yasakladığını rivayet eder.

Yezid b. Rebia, "Ebul-Eş'asın, Sevban (r.a) yoluyla Allah'ın Rasuîü (s.a.v)'nden şu hadisi rivayet ettiğini duydum diyor: " Ümmetimden Öyle kişiler olacak ki,

fakihlerini çok soru sormakla hatalı çıkarmak isteyeceklerdir. Onlar ümmetimin, şerri en büyük olanlarıdır. (37)

Muaviye b. Ebi Süfyan yoluyla gelen bir rivayette, Allah'ın Rasulü (s.a.v); "Hataya yol açan şeyleri yasakladı." İsa (a.s) "İnsanları yanlışlıklara iten şey, nasıl nasıl gibi gerek duyulmayan sorulan sormaktır." derdi.

Mesîeme b.Ali, Salih'ten, o da El-Hasan Eî Basri'den şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Allah hı kullarının en kötülerini, so-

(36) * El- tiuhari. Sahih: Kilabul- İtîsam, Babu ma Yukrehu MİE KesretJS- Suali. (7289)

* Müslim, Sahih: Kilabul- Kedail, Raim Tevkiruhu (s.a.v) ve Terki İksari Sualihî Amma la Darurle İleyhi. (235S)

* El- Beğevi, Mesabihu's- Sunnc: c.1/ 115.

(37) * Es- Suyûlî, el- Camiî's- Sağir:47ö7 Sevban'dan; "Ümmetimden öyle kimseler olacak ki, onların fakihleri meselelerin en problemlisi olanını kendi aralarında larlışırlar. Onlar ümmetim in en şerlileri dit." lafzıyla.

uların en kötüsünü sorup, Allah'ın kullarının bu sorularla basiretlerini kör edenlerdir." -

İmran b. Cubeyr, Rabi b. Kesir'den, Ali b. Ebi Taîib (r.a)'İn; "Bana istediğiniz şeyi sorunuz." dediğini rivayet eder. Bu arada İbnül Kevva: "Aydaki siyahlık nedir?" dedi. Ali (r.a): "Allah seni öldürsün, dünya ve ahlretin için faydalı olacak şeyi sorsana. Bu (siyahlık) gecenin alametinin yok edilmesidir." diye cevap verdi.

El- Fadl b. Ziyad, "Ahmcd b. Hanbel (rh.a)'î somlarla sıkıştıran ve meseleleri içinden çıkılmaz hale getiren bir adama, "İki kul ve iki erkek hakkında soracağına, namazdan, zekattan öğre-nipte faydalanacağın birşeyi veya benzerini sorsana... Mesela, ihtilam olan oruçlu hakkında ne diyorsun?" deyince adam "Bilmiyorum" dedi. Ebu Abdullah, "Sana faydası olacak şeyleri öğrenmek istemeyi terkediyorsun, sonra da iki kulu, iki erkeği soruyorsun..." diye onu azarladı.

Alimler kendilerini ve başkalarını müslüman imamlarının ahlaklarıyla eğitselerdi, hem kendileri, hem de diğer insanlar onlardan yararlanmış olurlardı. Böylece Allah, onların az olan ilimlerini bereketlendirir. İşte o zaman onlar kendilerine uyulan imamların mertebesine ulaşırlar.

Alimin hücceti, bilmediği birşey hakkında kendisine birşey sorulduğunda bilmiyorum demekten ibarettir. Sorulan meseleyi gerçekten bilmediği için bilmiyorum demesi, müslümanların sahabeden ve onlardan sonra gelip, Allah'ın Rasulü (s.a.v)Ve uyan önder imamların yoludur. Çünkü onlar vahiy inmeyen bir

konuda, vahiy ilmine vakıf olmadıkları zaman kendilerine sorulanın bazısını "bilmiyorum" diye cevaplamalardır.

İşte bunun gibi kendisine fetva sorulan kişi, bu konuda birşey bilmiyorsa "Allah bunu daha iyi bilir, benim bunda bilgim yok." demeli ve biliyormuş gibi görünmemelidir. Bu, Allah indinde ve akıl sahipleri indinde onlar için kabule daha yakın bir mazerettir.

Ata, İbnu's- Saib, Muharib b. Disar'dan o da Abdullah b. Ömer (r.a)'den rivayet ediyor, İbn Ömer: "Bir kişi Allah'ın Rasulü (s.a.v) geldi ve, "Ey Allah'ın Rasulü hangi belde daha hayırlıdır?" dedi. Allah Rasulü (s.a.v): 'Bilmiyorum' dedi veya sustu. (Adam) sonra 'Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v), hangi belde daha şerlidir?' diye sordu. Bunun üzerine Allah'ın Rasulü (s.a.v) yine 'Bilmiyorum.' dedi (veya) sustu. Bunun

• üzerine hemen Cibril (a.s) geldi. Allah'ın Rasulü (s.a.v) ona sordu, "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Rasulullah (s.a.v) "Rabbine sor" dedi. Cibril, "Allah (c.c)'a hiçbirşey sora-mam." deyince, Allah'ın Rasulü (s.a.v) öyle bir sıçramayla sıçradı ki neredeyse yere düşecekti. Cibril (a.s) Allah'ın huzuruna çıkınca, Allah Teala: "Muhammed sana beldelerin hangisi daha hayırlıdır diye sordu. Sen de bilmiyorum dedin. Beldelerin hangisi daha şerlidir diye sordu. Yine bilmiyorum dedin. Muhammed (s.a.v)'e haber ver ki beldelerin en hayırlısı mescidler, en şerlisi de çarşılarıdır." dedi. (38)

(38) * Hasen hadîstir ricali "sika!" (güvenilir) dir. R^{TM} Hibban, es- Sahih: (El-İhsan fi Takribi Sahihi İbn Hibban. AlaurJin b. Balaban) c.4/1599-

* El- Beyhaki, es- Sünen el-Kubra: c.3/65.

Zazan b. Ebi Meysere diyor ki: "Ali b. Ebi Talib (r.a) günlerden birgün karnını oarak geldi ve 'Ah, bilmediğim şey sorulduğunda, ben bilmiyorum Allah bilir demek insan ciğerlerini ne kadar serinleticidir..." dedi.

Mesruk, Abdullah'ın (İbn Ömer) şöyle dediğini riayet ediyor: "Ey insanlar sizden kim bir ilmi bilirse onunla konuşsun, kim de birşey bilmiyorsa, bilmiyorum, Allah daha iyi bilir desin. Çünkü kişinin bilmediğine bilmiyorum, . Allah daha iyisini bilir demesi, onun ilim sahibi olduğunu gösterir. Allah Teala: 'De ki Ey Muhammed, ben bunun üzerine sizden ücret talep etmiyorum ve ben yapmacık olarak birşey (yapıp söyleyenlerden) değilim.' (Sa'd: 86) buyurur."

Muhammed b. Aclan, Nafi'den o da Abdullah b. Ömer'den (r.a) naklediyor: Kendisine bilmediği bir mesele soruldu. O da bilmiyorum diye cevap verdi, diyor.

El Amiş, Atiyye'den rivayet ediyor: "Bir adam, Abdullah b.

Ömer (r.a)'e gelip, basit (ve hiçte zor olmayan) bir farzı sordu.

İbn Ömer adama "bilmiyorum" dedi. Bunun üzerine yanında

p bulunanlardan bazıları, 'Adamın sorduğu meselede kendisine

P(38) * Hasen hadistir ricali "sîkat" (güvenilir] dit. İbn Hibban, es- Sahih: (El- İhsan E Taktibi Sahihi İbn Hibban. Alaudin b. Balaban) c.4/1599.

* El- Bcyhaki, es- Sıinen el- Kubraı c.3/ 65.

* Ei- Heysemi, Mecmaui- Zcvaıd: c.6, sh: 6. Et- Taberani el- Muteraul- Kebir'de ricalinin güvenilir olduğunu söyler.

İbn Hibban'ınEbu Hureyre'dcn Sahihinde rivayet etliğı (c.3/1 600 nolu) hadis bu hadisin anlamını güçlendirmektedir.

* Es- Suyuti, el- Camini- Sağır; 4002.

bir cevap verseydin ya! ' dediklerinde, 'Hayır vallahi bilmiyorum.'dedi."

Sufyanu's- Sevrİ, Yahya b.Said'den rivayet ediyor, dedi ki: "Abdullah b.Ömer'in oğullarından birisine birsey hakkında som soruldu. Fakat o bu soruya hiçbir cevap vermedi. Bunu görünce ben; "Senin gibi hidayet imamı olan bir adamın oğluna birşey hakkında soru sorulduğunda 'bilmiyorum'demesi çok ağınma gidiyor." dedim. Bana"Vallahi Allah katında bundan daha ağırı ve büyüğü, bilmeden bİrşeyi söylemek veya (bir sözü) güven kaynağı olmayan bir kişiden rivayet etmektir." diye cevap verdi.

Abdurrezzak derdi ki: "İmam Malik, İbn Abbas'm şöyle dediğini naklederek hatırlatırdı: "Alim bir insan bir (mesciede) hata yaptığında, hata yaptım bilmiyorum derse doğru bir söz söylemiş olur."

Yakup b. Behtan diyor ki: "Ahmed b. Hanbel (rh.a)'in şöyle söylediğini duydum: "Eş Şafii'den duydum: İbn Aclan'ın "Alim (söyleyeceğini) bilmeden söylerse, sözünün isabetli olup olmayacağını bilemiyorum." dediğini rivayet eder.

Abdurranman b. Mehdi rivayet ediyor: "Bir adam gelip İmam Malik'e bir meseleyi sordu. Malik bilmiyorum dedi. Adam '(Öyleyse) senin bilemediğini gittiğim yerlerde söyleyeyim mi?' deyince, Malik 'Evet,-ijenim bilmediğimi söyle!' diye karşılık verdi. Kim ki bu ahlakla ahiaklanırsa başta zikrettiğimiz sıfatlara sahip olur.

DOKUZUNCU BÖLÜM

ALLAH'IN İLİMLERİ İLE İNSANLARA HAYIR SAĞLADIĞI ALİMLERİN VASIFLARI

Kimin vasıfları ve ahlakı kitabımızda zikrettiğimiz gibi olursa, bu söylediğimiz söze iltifat etmeyip, heva ve hevesine uyarak, kendini büyük görür, âlim onu eğitip, üzerinde etki yapmadığı gibi, ona yarar da sağlamaz. Çoğu meselede ahlakı, zulüm ve gaflet ehlinin ahlakidir.

Birazdan göreceğimiz gibi bu kötü ahlaka sahip olupta, güzel (şerefli) ahlaktan sıyrılan ve alimlere yaraşmayan ahlakla ah-laklanan kişi, kendi nefesine dönüp baktığı zaman bünyesinde bu Özelliklerin bulunduğunun farkına varır. Gerçi Allah onun gizli taraflarını bilir. Fakat onun bundan kurtulması da epey zordur.

Kim bu kötü vasıflara sahip olursa, haram kılınmış bile olsa, fakirlik korkusuyla kendisine verilenle "kanaat" etmez. Kaderin kendi lehine yavaş işlediğini sanır. Sürekli olarak dünya ile meşguldür. Ahireti hatırlamaya gelince, bu onun için sadece ' sönük bir ümit olmaktan öteye geçmez. Dünyayı, tüm yorgunluklara rağmen, hırsla ve kendi felaketini de gözönüne alarak elde etmeye çalışır.

Ahireti, "yapacağım, edeceğim" gibi hayali temennilerle kazanmak ister. Günah işlerken, Allah'ın rahmetini de hiç ihmal etmez. Buna rağmen işlediği günahı terketmez. Allah'a itaat söz konusu olunca aciz olduğunu, yapamadığını söyler. Bu tür duy-gusal hırsıyla, Allah hakkında güzel bir zanla iman sahibi olduğuna kendisini inandırıp, Allah'a güvendiğini iddia ederek ve O'nun bağışlamasını umarak avutur. Halbuki o Allah hakkında hiçte güzel bir imana sahip değildir.

Kendisine takdir edilmiş olan rızka güvenir. Öyle olduğu halde rızkını elde etmek için hep ızdırap çeker. (*) Halbuki rızkı hakkında güven ve huzur içinde fazla ızdırap etmeyip Rabbine itimat etmesi ona emredilmişti. Zira onun rızkı takdir edilmiş ve bu rızkını ona ulaşmaması diye bir endişeye gerek yoktu. Çünkü Allah bu rızkı kendi güvenliğinde tutuyordu. Allah'ın ona garanti ettiği rızkını kendisine ulaşmamasından korktuğu halde, Allah'ın kendisini sakındırdığından hiç korkmaz, rızkını elde etme

(*) El- Hakim, el- Timizi, el- Mustedrek (c. 4/81) de; Cabir b. Abdullah (r.a.)'a rivayet ettiği bir hadisle Allah'ın Rasulü (s.a.v); "Ey insanlar sizden biriniz rızkını tamamlamadıkça ölmeyecektir. Rızkı size yavaş geliyormuş gibi zannetmeyin. Allah'ın korkunç insanları. Güzel yollarla rızık arayınız. Halal olanı alın, haram olanı bırakınız." demiştir. Danış Kulub el- İhniyye Beyrut 1990. (Tan: M. Abdulkadi) (Ala)

endişesiyle kendisini meşgul eder.

Allah'ın verdiği dünya nimetlerine öyle sevinir ki, bu sevincinden dolayı Rabbine şükretmeyi unutur. Başına gelen musibetlerden o kadar gam ve kedere düşer

boğuiur ki, bu gam ve keder, onu Rabbînin rızasını kazanmaktan alıkoyar. Kalbine doğan herhangi bir şüphe ve korkudan ötürü, derhal insanlara koşup onlardan yardım diler.

İnsanlardan ümidi kesilince, Rabbinden kurtuluş ve yardım bekler. Kullardan birinin yakınlığını arzulayınca, yine Rabbini unuttur. Kendisine bir iyilik yapanın sevgisi kalbine hakim olur. (Artık o bütün kalbiyle kendisine o iyiliği yapmış olan insanı anar ve ona teşekkürde bulunur.

O, bu davranışların hepsinde Rabbini unutmuş olup, Ormn yolunda, Allah'tan başka kimsesi olmayan yoksullara biraz da olsa malından infak edip yardımda bulunmaz.

Fakat kendilerinden dünyalık menfaat beklediği ve bakımıyla da yükümlü bulunmadığına karşı eli açıktır.Scvdiklerini batıl ile (de olsa) över. Allah'ın gazap ettiği kişileri sevmekle Allah'a isyan eder. Asileri, batıl olan üsluplarla kötülemek ister.

Zanni olan meselelerde kesin hükümlü, kesin olan meselelerde hakkı arıyormuş gibi tahkikatta bulunur.

Kendisine üstün gelmek isteyen kişilerden veya o kişiye yardım edenlerden nefret ederken, Allah'tan gayrı yardımcısı olmayan gariplere karşı kendisinin işlediği zulmü hafife alır.

Allah'ı zikretmek ona çok ağır geldiği halde, fuzuli sözler ona (vebali yokmuş gibi) çok hafif gelir.

Rahat ve refah içinde olursa, bunu çılgınca izhar ederek azıp, haydutluk yapar. Bu rahal ve refah, elinden gidince de, kalbini ibadetie öyle meşgul eder ki, sanki bir daha ebedi olarak sevinmek nedir, neşelenmek nedir bilmeyecekmiş gibi davranır.

Hastalanınca hemen "tevbe"ye sarılır. Pişman olup bir daha günah ve isyana dönmeyeceğine ahdederek.Tekrar rahata kavuşunca hemencecik ahdini bozar. İnsanlardan korkar ve onların sahip olduğu dünya malına sahip olmak isteyince, Rabbinin hoşlanmadığı biçimde onları memnun etmeye çalışır. Allah tan zannınca korktuğunu söylese bile, O nü, halk kendinden hoşlanmağa dahi, razı etmeye gayret etmez.

Kendisinden daha güçlü insanların şerrinden Allah'a sığınır, kendisinden aşağıdaki zayıf insanları kendi şerrinden korumaz. Rızık bakımından Allah'ın ona nisbetle daha çok nimet vermiş oiduğu insanlara bakarak, Rabbinin kendisine verdiği nimetleri azımsar ve kendisinden daha aşağıda olanların haline bakıp, verilen nimetlere şükretmez.

Boş ve lüzumsuz işlerle uğraşıp, namazları vakitlerin çıkmasına yakın kılar. Namaz kılınca namazda oıup olmadığını hiç umursamaz. Rabbini hakıyla "ta ^ im" etmez.

İmamı namazı uzattığı zaman bıkar ve imamını kötüler, eğer namazı çabuk ve hafif olarak kıldırırsa bunu fırsat bilip ona teşekkür eder. Başına musibetler veya belalar gelinceye kadar çok az dua eder. (')

Bu ve benzeri ahiak, öğrendiği ilmin hayrından faydalanamayan kişilerin kalbine galebe çalar. O ahlak sahibiyken bir de ne görsün, nefsi şan ve şeref, makam sevgisiyle onu kıskırtıyor. Artık bundan sonra padişahların ve dünya ehlinin meclislerinde bulunmayı, onların içinde bulundukları rahat hayattan, lüks köşkler, güzel binekler (araba ve atlar), hizmetçiler, hoş ve yumuşak elbiseler, güzel halılar, iştahları açan tatlı ve leziz yemeklere sahip olmayı, onlarınki gibi bir hayatı sevmeye başlar.

Bununla da yetinmeyerek, insanların kapısına gelip yığılmalarını, sözüne kulak verip emrine itaat etmelerini sever. Hatta bu istediklerine kavuşabilmek için, kadılık gibi bir makam aracılığıyla da olsa, bu yola başvurmaktan çekinmez. Bu istediğini elde edemezse, bu sefer de padişahlara (sultanlara) ve onların emrindekilere dinini cömertçe harcayarak (nefsinin istekleri uğruna) zillate düşer. Hatta bizzat kendisi onlara hizmet etmeye başlar ve kendi maliyla onlara ikramda bulunmaya başlar.

Bu insanların davranışlarında, makamlarında ve hanelerinde, söz ve fiillerinde zuhur eden münkerlere ve çirkinliklere karşı susar. Onların gözüne girmek, makam ve mevki elde etmek için, işledikleri çoğu kötü 'amellerini, onların hoşnutluğunu kazanmak

(*) "İnsan iyilik istemekten usanmaz. Faka! kendisine biç kölülük dokunursa, hemen karamsarlığa düşüp (Allahlan) ümidini keser. Kendisine bir zarar ulaştıktan sonra ona katımızdan bir rahmet tattırınca ben bunu hakfcetmişim der..." (Fussilet: 49-50)

* "Emaneti eda etmede kendilerine en çok görev düşen insanlar alimlerdir. Alimler, Ümmetin önderleridirler. Onlar ıslah edici olunca insanlar da salah bulur. Onlar fesada uğrayınca, insanlar da fesada uğrar."

* "İlim,ancak Allah'a takva ü-zere kul olmak için öğrenilir. İlmin diğer şeylere fazileti, kendisiyle Allah'tan korkulduğu içindir. "

* "Allah sana bir ilim öğretmişse, sen de bunun karşılığında, hemen Allah'a bir ibadette bulun... "

* "Alim, ilim öğrenmek istemedenden önce, Allah Teala'nın, ibadeti kendisine farz kıldığım bilmelidir, ibadet ise ancak ilimle olur."

